

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG

september 2020 - jaargang 46 - nummer 3

Hak-al

NVWC
45 JAAR

Twinspecial

Het Oortdeel

Louis van Oort
Lvanoort@planet.nl

Tuinsafari

De covid-19-pandemie heeft de waardering voor het dieren- en plantenleven in eigen tuin een enorme boost gegeven. Op deze plaats heb ik bijvoorbeeld al verschillende keren uit proberen te leggen hoe leuk het is om een tuinlijst van vogelsoorten bij te houden. Maar het maakt natuurlijk geen moer uit of je met lijstjes werkt, het tuinleven is sowieso interessant. Hoe meer je inzoomt op het leven in je tuin, hoe duidelijker het wordt dat het een compleet universum van leven is. Je kunt daadwerkelijk op safari gaan in eigen tuin. Hoewel ik dat al een tijdje wist - ik kijk namelijk graag naar (nacht)vlinders en libellen - werd het me nog veel indringender duidelijk toen de NVWC-appgroep 'Vlinders/insecten' dit voorjaar goed tot leven kwam. Over de libellen en vlinders die in de groep werden besproken, kon ik nog aardig meebabbelen. Toen echter de bijen, zweefvliegen, wespen, sluipwespen en Shaun weet wat voor andere families voorbijkwamen, kon ik slechts in bewondering genieten van de vele fraaie foto's en de ongelofelijke insectenkennis van de groepsleden.

Maar ook het immense palet aan namen stemde me vrolijk. Naast de 'gewone' soorten heb je namen die een beetje natuurliefhebber wel kent, zoals Franse veldwesp, grote wolzwever, blinde bij en stadsreus. Er kwam echter nog een plethora aan andere soortnamen voorbij, vaak voorzien van fraaie foto's. Nooit geweten dat er zoveel bijensoorten waren: van de gewone sachembij en slobkousbij, tot de tronkenbij, roodrandzandbij en kattenstaartdikpoten. Wat een geweldig leuke bijtjes zijn dat trouwens. Verder is er een weelde aan al dan niet parasitaire wespen, vliegen en zweefvliegen: blokhoofdwespen, krieltjes, groefbijdoeders, gitjes, kameelhalswespen, blaaskaakjes ... je kunt het zo gek niet verzinnen.

"Had je nog wat in je tuin?"
"Ja een oranje blaaskaakje!"
"Tsjonge, heeft Bernard Jr. het oog op jullie perceel laten vallen?"

Maar mijn absolute favoriet is de hottentottententilla, een vlieg uit de familie der wolzwevers. Als je die naam voor het eerst hoort, geloof je toch niet dat dat daadwerkelijk een insectennaam is? Ik althans niet. Ik dacht eerder aan een hottentottentent-upgrade; je weet wel, van die tentoonstelling.

Het is écht een wereld op zich, en bepaald geen eendimensionaal mooie wereld. Natuurlijk, de kleuren van lijven en vleugels zijn vaak betoverend. Of kijk eens naar de fantastisch gekleurde facetogen van de goudoogdaas.

Het is echter ook een grimmige wereld, waarin parasieten constant op de loer liggen. Parasieten die er wel heel wrede manieren op na houden om hun nageslacht veilig te stellen, waarbij ze zelf ook weer geparasiteerd kunnen worden. Blaaskopvliegen zijn bijvoorbeeld beruchte parasieten. Een bepaalde soort lijkt sterk op een wesp en kan zo ongezien dichtbij komen om toe te slaan. Uit een fascinerend artikel op de website NatureToday: "We weten dat de dieren eieren afzetten in volwassen insecten in de vlucht: in een fractie van een seconde wordt bij een botsing in de lucht een eitje afgezet in het achterlijf van de gastheer. Het vrouwtje heeft daarvoor een speciaal ontwikkeld klampje, dat als een soort breekijzer de achterlijfsegmenten van elkaar drukt waarna er een eitje gedeponneerd kan worden. Geparasiteerde dieren gaan binnen een paar weken dood."

De larven van de blaaskopvlieg komen uiteindelijk uit in een bak met voedsel: het lijf van de gestorven wesp. Het doel van de parasiet is bereikt.

En zo gaat het – pal onder je neus – op tal van slinkse manieren. Het is een wrede wereld van mimicry en legboren, van parasiteren en geparasiteerd worden. Of zoals een lid van de appgroep het stelde: "De Serengetti is er niks bij!"

Kortom, geen Kenia of Tanzania dit jaar? Ga voor onbepert, spannend en exotisch natuurschoon lekker op tuinsafari. Goed voor het milieu én de waardering voor je eigen leefomgeving.

Boven hottentottentilla, foto Hans Kunstman
onder goudoogdaas, foto Berry Lucas

Voorplaat:
fluweelzweefvlieg op klimhortensia, foto Berry Lucas

Tuinspecial

2020-3

5 t/m 19

20

22

24

28

30

31

32

In dit nummer

- 2 Het Oordeel: Tuinsafari
- 4 Van het bestuur
- 5 **Tuinspecial**
- 5 *Het Pieterplaatsje*
- 6 *De tuin van de familie Van Riel*
- 8 *Tuinsafari*
- 12 *Mijn tuinparadijs*
- 13 *Als je goed om je heen kijkt...*
- 14 *Bloemenweideproject*
- 16 *Corona is goed voor wilde bijen*
- 18 *Verboden te zwemmen*
- 19 *De tuin van Berry en Kees Van de Vate*

- 20 Waar komt die naam vandaan
"Die wil ik in onze tuin!"
- 22 Jeugdgroep weer van start
- 22 Ze houden zich zo stil...
- 24 **Tuinspecial** - *Tuintelling*
- 28 Moesdistel
- 30 Mijn allereerste roerdomp
- 31 Aha, op die manier - *Genadekruid*
- 32 **Tuinspecial** - *Mijn tuin leeft!*
- 35 Colofon
- 36 Agenda NVWC

www.nvwc.nl

door Kars Veling, foto insectenwerkgroep

We gaan door!

Het blijven maar rare tijden. In juni leek het allemaal (de lockdown) achter de rug en werden weer allerlei activiteiten opgestart, met succes, want de jeugdgroep had nog een aantal erg succesvolle tochten buiten en ook de excursie van de insectenwerkgroep en de vogeltocht van Gerrit Jan waren goed. Toen kwam de zomer. En toen kwam ook corona weer opzetten en was er een flinke toename van het aantal besmettingen en ziekenhuisopnamen.

Op de vergadering van het bestuur in augustus hebben we daar uitgebreid over gepraat. We willen natuurlijk wel leuke activiteiten voor onze bestaande en ook de vele nieuwe leden, maar aan de andere kant willen we niet het risico lopen om bron te zijn van een besmetting met dit virus. Zeker niet omdat een flink deel van de doelgroep toch uit de risicogroep komt.

Daarom hebben we besloten geen grootschalige activiteiten meer te organiseren. Excursies buiten, met opgave vooraf en zo'n 10 deelnemers is prima, maar lezingen met 20-30 personen of

een jubileummaaltijd met 30 of 40-50 mensen lijken ons nu niet verantwoord. Zelfs al zorg je ervoor dat in principe de 1,5 meter gehandhaafd kan worden, wil je het toch niet hebben dat na een week blijkt dat er 12 besmettingen zijn in Culemborg en dat deze zijn terug te voeren tot de jubileummaaltijd van de NWWC.

En ook al is die kans misschien (volgens sommigen) niet groot, als bestuur willen we geen risico lopen en dus geen grootschalige bijeenkomsten. Hou de agenda en de jaarkalender in de gaten, want we zitten niet stil. Nee, er zullen, ook de komende maanden, activiteiten zijn! We gaan door!

En dus even voor de duidelijkheid:

De feestelijke jubileummaaltijd die we voor 12 september hadden gepland gaat niet door, tenminste niet dan.

Pieterplaatsje

speelplaats voor kinderen tot 12 jaar

door de redactie
foto's Theo van Haarlem

In 2005 vormden omwonenden van het terrein achter de huizen van de Westerwal, Zuiderwal, Zalenstraat en Nieuwstraat een werkgroep om na te denken over de invulling van dit terrein. Het was eigenlijk de bedoeling om er een parkeerplaats van te maken, maar dat plan is gelukkig tegengehouden.

Het terrein doet niet alleen dienst als speelplaats voor kinderen tot 12 jaar, er worden ook allerlei activiteiten en evenementen georganiseerd. Zo bezochten de kinderburgemeester en de kinderraad het Pieterplaatsje en worden tuinzondagen en rommelmarkten georganiseerd. Deze activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door het Buurtpanel Culemborg.

Tijdens NL DOET 2019 werd een nieuwe compostbak gemaakt, mooi snoeiwerk verricht, gras ingezaaid, de tuinbakken schoongemaakt en het waterwerk afgemaakt. Kinderen kunnen heerlijk spelen op het Pieterplaatsje, lekker lezen onder de overkapping, glijden van de glijbaan of schommelen op de familieschommel. Aan groen geen gebrek waardoor hier ook steeds meer plant- en diersoorten te vinden zijn.

Onze vormgever, Eric van Grieken en zijn vrouw Annabelle zijn vrijwilligers en poortwachters bij het Pieterplaatsje. 🌻

De tuin van de familie Van Riel aan het Pijlkruid in Culemborg

door Frans van Riel

Onze tuin grenst aan natuurgebiedje de Zump, dus mooi uitzicht op weilanden, knotwilgen en fruitbomen. Vanuit de Zump komt veel vogelbezoek, maar ook kikkers, salamanders, vlinders, libellen en zelfs egeltjes.

De inspiratie voor mijn tuinontwerp was een tuin in een park die ik heb gezien op San Miguel op de Azoren, zo'n dertien jaar geleden. Dat was een prachtige combinatie van vaste bloeiende planten, palmbomen, varens en heel veel hortensia's. De zachte winters en ook warme zomers hebben geholpen en ik ben dan ook zeer tevreden met het resultaat. De laatste jaren ook andere mediterrane planten aangeschaft zoals trachycarpuspalm, oleander, olijf, passievrucht, cypres en agapanthus. De Tasmaanse boomvaren heeft de hete en droge zomers helaas niet overleefd.

Karakter van de Zump

Daarnaast heb ik ook geprobeerd de tuin te laten aansluiten bij het karakter van de Zump en de natuurlijke begroeiing. Zo is er een vijver waar de natuurlijke begroeiing eigenlijk vanzelf is gekomen, zoals de mooie metershoge paarse kattenstaarten, maar natuurlijk ook de bruine en groene kikkers, salamanders en libellen die allemaal vanuit de Zump zijn gekomen. De kronkelwilg sluit ook goed aan bij het Zump-landschap, deze boom met zachte bast trekt spechten, boomklevers en boomkruipers.

De 50 meter lange meidoornheg is zelfs vanwege de gemeente beschermd groen en biedt vooral de kleine vogels een goede beschermingsplek.

Er staan veel vaste bloeiende planten in de tuin. Eenjarige planten gedijen minder goed op deze zware rivierklei. Ook hier heb ik gekozen voor een mix van exotische planten en inheemse bloeiende planten. Sommige exoten bloeien dankzij het milde klimaat van de laatste jaren uitstekend. Zo is er de Zuid-Afrikaanse kafferlelie (naam nog niet aangepast), met prachtige rode bloemen die tot in januari bloeien. Of de bekendere Zuid-Afrikaanse kniphofia met mooie oranje bloemen. Maar ook de monarda's, Japanse anemonen, cosmea's, ligularia's, lavendel en een scala aan mooie rozen geven de tuin kleur en geur.

Veel insecten

Inheemse planten, zoals guldenroede, valeriaan (wit en rood), wederik, (rode, witte en gele) lupines, vlasbloem, rudbeckia's,

margrietten, ridderspoor, brandkruid, knoopkruid, Zeeuws knoopje, beemdkruid, daglelies, stokrozen en varens. En dan zijn er nog de floxen, die het werkelijk uitstekend doen, paarse, roze, maar vooral ook de witte floxen bloeien volop van juni tot september. Ook staan er fruitbomen, appels, peren, kweepeer, kiwi. De bloemen en bloesem trekken veel insecten, bijen, hommels, wespen etc. Twee grote vlinderstuiken zaten sommige jaren vol vlinders, maar de laatste twee jaar is dat dramatisch minder. Gelukkig komt de kolibriefvlinder nog wel ieder jaar op de valeriaan af, Vorig jaar een prachtige border met wilde bloemen gezaaid: een lust voor het oog en een insectentrekker!

Kruidentuin

Een aparte kruidentuin zorgt het hele jaar voor het kruiden zoals peterselie, tijm, selderie, dragon, dille, laurier, bieslook, dragon, rozemarijn, munt, salie, citroen melisse en citroen verbena.

Het tuinieren is de laatste jaren meer en meer natuurlijk geworden. Zo laat ik de bladeren in borders tot het voorjaar liggen, onder de meidoorn laat ik onkruid, zoals wilde aardbei en brandnetels staan. Naaktslakken, knipte ik voorheen doormidden (er waren jaren van 100 slakken per dag!) maar die gooi ik nu maar over de heg de Zump in.

Geen onkruidverdelgers of insecticiden meer. Tegelpaden met de hogedrukspuit schoonmaken werkt ook prima. En ja deze zomer had ik een rupsen- en luizenplaag in de appelboom. Behandeld met groene zeep, hielp wel: helaas alleen geen appels van deze boom dit jaar.

Naast de reguliere vogels, zoals pimpel-, kool- en staartmezen, ringmus, merel, lijster, heggemus, roodborst, winterkoning, vinken, groenling, spreeuw, hout-, tortel- en holenduiven natuurlijk de ekster, kauw, kraaien en af en toe een gaai, reiger, grote bonte specht en zeldzame waarnemingen zoals de groene specht, nachtegaal, putter, keep en sperwer.

Droom: ijsvogeltje bij de vijver! 🌞

Linksboven met de klok mee: vijver met natuurlijke planten zoals lissen, waterlelies, geitenbaard en varens. • Doorkijkje naar achtertuin. rozen bloeien van juni tot diep in november. • Ieder jaar wel een kool- of pimpelmees in een van de nestkastjes. • Vaste planten: v.l.n.r. valeriaan (met als vaste bezoeker de kolibrievlinder) knooppkruid, kniphofia en pioenrozen. • Wilde bloemen gezaaid: voor € 10,- hele zomer 22 meter bloemenpracht. • Annabella's en hortensia's in combinatie met palm geven tuin een subtropisch tintje

foto's Anthonie Stip (AS), Jan Dirk Buizer (JDB),
Lionne van Dungen (LvD) en Berry Lucas (BL)

Zwarte wouw (AS)

Je kunt natuurlijk natuurgebieden in binnen- en buitenland afstruinen op zoek naar bijzondere planten en dieren. Maar dagelijkse mini-expedities in de tuin met de camera of smartphone in de aanslag kunnen ook leuke, mooie en verrassende plaatjes opleveren, vooral als de tuin gevarieerd is en niet al te strak. In de Tuinsafari tonen enkele leden de door hen vastgelegde ontmoetingen met gewone maar soms ook zeldzame soorten. 🌻

Gewoon muursterretje (AS)

Kleine eikelboorder (AS)

Gewone wolzwever (JDB)

Klokjes dikpoot, mannetjes overnachtend (JDB)

Merel (JDB)

Kleine watersalamander (JDB)

Minikniptor (LvD)

Bruinrodeheidlibel heeft vaste rustplek op de verbena (LvD)

Huismoeder kijkt me diep in de ogen (LvD)

Ik kom in het voorjaar regelmatig deze zweefvlieg tegen in de tuin, de gewone snuitvlieg. (BL)

Het mannetje van een schorpioenvlieg leeft onder meer van dode insecten, die soms behoedzaam uit een spinnenweb worden gestolen. (BL)

Kleine vos doet alsof in onze tuinen zijn de gewoonste zaak is (LvD)

Dit mannetje grijze runderdaas keek me dreigend aan vanaf de druif op de pergola. Gelukkig steekt alleen het vrouwtje om bloed te zuigen. (BL)

De groene schildwants of stinkwants is een van de verschillende wantsensoorten in de tuin. (BL)

Tuinsafari vervolg

door Dirk van Opheusden

1

1 Gehoornde metselbij

De vroegste bezoeker van mijn bijenhotel was de gehoornde metselbij. Waartoe de hoorntjes op de kop van het vrouwtje dienen - het mannetje heeft ze niet - is niet helemaal duidelijk. Gedacht wordt dat ze een rol spelen bij de inrichting of het dichtmetselen van de nestcellen. (14 maart)

2 Scheefbloemwitje

Een vervelend gekriebel op mijn been, daaruit bestond mijn eerste waarneming van een scheefbloemwitje. Het had niet veel gescheeld of... Gelukkig zag ik op tijd dat het deze vlinder was. Opvallend hoe donker de vlinder schuin van voren oogt. Na deze, van eind mei, zat er op 11 juli nog een scheefbloemwitje in de tuin. (30 mei)

3 Zwartkopvuurkever

Zo'n zwartkopvuurkever die je tuin in komt knallen, die valt wel op! Het is een kever die in onze omgeving niet veel wordt gezien; het is eigenlijk echt een bosbewoner. De larven leven in dood hout. Saillant detail is dat ze niet het hout zelf eten, maar de houtetende larven van andere soorten. De volwassen kever is gelukkig niet zo roofzuchtig. Die houdt het bij stofmeel. (6 juni)

4a Jaculator en 4b assectator

Hongerwespen vind ik eruitzien alsof ze zo uit een fantasyverhaal komen. Ze schijnen redelijk veel in tuinen gezien te worden omdat ze - sommige soorten althans - ook parasiteren op bewoners van bijenhotels. Ik heb er zelf inderdaad ooit een keer een bij het bijenhotel gezien, maar zie ze zeker niet jaarlijks. Dit jaar heb ik twee soorten in de tuin gehad, allebei op pastinaak. Hongerwespen komen graag op schermbloemen. De grootste, tegen de 2 cm exclusief legboor, is - vermoed ik - *Gasteruption jaculator*. Van de andere - half zo groot - denk ik dat het *Gasteruption assectator* is. (13 juni en 16 juni)

5 Vuurwants

Tot dit jaar had ik nooit vuurwantsen in de tuin gehad. Dat kan kloppen; het is een soort die zich vanuit het zuiden naar het noorden uitbreidt. In ons werkgebied is het aantal waarnemingen sinds 2017 enorm gegroeid. Vuurwantsen schijnen bijzonder gehecht te zijn aan lindebomen. Die staan niet in de buurt van mijn tuin; wel kaasjeskruid, waar de soort ook van blijkt te houden. (19 juni)

6 Blokhoofdvesp

Bij het stapeltje vermolmd houtblokken in de tuin zie ik ook vaak blokhoofdvespen (*Ectemnius spec*) rondscharrelen. Ze horen bij de graafwespen, waarvan er soorten zijn die hun nest in de grond maken, maar er zijn er ook die nestelen in dood hout. Ik vermoed dat 'mijn' graafwespen dat ook doen, omdat ik onder de houtblokken hoopjes 'zaagsel' vind. Maar ik weet niet zeker of de wespen daarvoor verantwoordelijk zijn want het is me nog niet gelukt om ze aan het werk te zien. (26 juni)

7 Vuurvlinder

Met een kleine vuurvlinder in je tuin ben je een bofkont, want ten eerste zijn ze schitterend en ten tweede worden ze niet veel gemeld in de bebouwde kom van Culemborg. Ik ben zo'n bofkont. Vermoedelijk dankzij het feit dat er een flinke pol van de insectenmagneet jacobskruiskruid in de tuin staat, want daar zat 'ie op. De vlinder is een dag blijven hangen, daarna heb ik hem (nog) niet teruggezien. (11 juli)

8 Gaatjesmaker

In de gele kornoelje vond ik in juli mijnen van de grote kornoelje-gaatjesmaker (*Antispila metallella*). Dit is een van de microvlinders waarvan de larven leven in het blad van de waardplant, in plaats van erop (bladmineerders). Waar deze soort zijn naam aan ontleent, behoeft geen nadere toelichting. Wel is interessant hoe het gaatje ontstaat. De larve graaft na uit het ei gekomen te zijn eerst een gangmijn langs de bladrand. Vervolgens maakt hij een blaasmijn. Als het tijd is om te verpoppen snijdt de larve die gangmijn uit. Terwijl hij er nog in zit, kruipt hij met het zo ontstane zakje naar beneden, om daar in het zakje te verpoppen. (12 juli)

9 Behangersbij

Nog een soort die gaatjes maakt in de blaadjes van onze kornoelje is de gewone behangersbij. In luttele seconden wordt zo'n maantje uit het blad gebeten. Toevallig stond ik er vlak naast toen deze behangersbij aan het werk was. (12 juli)

10 Dwergmuis

Niet iedereen is er dol op, maar ik was erg blij met deze dwergmuis in de tuin. Zo lang ik zelf stil zat, kon ik hem aardig goed bekijken, terwijl hij of zij aan esdoornzaadjes zat te knabbelen. Een nest heb ik nog niet kunnen ontdekken. (12 juli)

11 Urntjeswesp

Je zou denken dat er niet veel meer te halen is, maar deze urntjeswesp (*Eumenes spec.*) lijkt het nog wel naar zijn zin te hebben op deze uitgebloeide buddleia-aar. In Nederland komen vier soorten voor die lastig van elkaar te onderscheiden zijn. Ik heb deze urntjeswesp tot nu toe één keer in de tuin gezien; het lijkt ijdele hoop dat ik ook het urntjesvormige nest hier tegenkom. (15 juli)

2

3

4a

4b

5

6

7

8

9

10

11

Mijn tuinparadijs

door Leo van der Kooij

Groene kikker (bastardkikker) tussen de kikkerbeet in mijn vijver

Al 46 jaar geniet ik van mijn heerlijke tuin achter mijn huis aan de Vliegerweg in Culemborg. Al even zovele jaren probeer ik zoveel mogelijk de biodiversiteit in mijn tuin te bevorderen. Verharding die bestaat uit het terras en het schuurtje met de bestrating daaromheen bedraagt nog geen 30% van de totale oppervlakte van 108 m². Centraal gelegen is al jaren geleden een rechthoekige vijver aangelegd met een oppervlakte van 11 m² inclusief de moerassige oevers. De paden bestaan uit een laag houtsnippers die ieder jaar wordt aangevuld. Eigenlijk is er het hele jaar wat te beleven. Dat begint al heel vroeg in het jaar als de sneeuwkllokjes en de winterakonieten in bloei komen. Op de voet gevolgd door de (boeren)krokussen, sterhyacintjes, (wilde) narcissen, holwortel en vingerhelmbloem. De gele kornoelje en de kerspruim komen in bloei en geleidelijk komen ook de andere struiken en vaste planten aan de beurt. De vijver met zijn moerassige oevers is de plek waar de inheemse flora de dienst uitmaakt: slanke sleutelbloem, knikkend nagelkruid, moerasspirea, blauwe knoop, enz enz. Jaren geleden bloeide er ieder voorjaar een flink aantal rietorchissen. Helaas werden het er na een reeks topjaren steeds minder en vorig jaar bloeide het laatste exemplaar.

Dieren

Gelukkig weten ook veel dieren de weg naar mijn tuin te vinden. In de winter is het een drukte van belang bij de voedertafel en de hangende voersilo's. Mezen, mussen, vinken en groenlingen weten wel raad met al die zaden. Merels maken hun nest in de ligusterhaag of in de klimplanten. Regelmatig is een of meer van de opgehangen nestkastjes door een broedend paartje kool- of pimpelmezen bezet.

De vijver is een magneet voor de amfibieën. Padden, groene en bruine kikkers en salamanders hebben het er naar hun zin. Soms komt er een egel op bezoek en 's avonds draaien vleermuizen hun rondjes boven de tuin.

En dan zijn er natuurlijk de insecten. Bijen, hommels, zweefvliegen en vlinders die aangetrokken worden door de vele bloemen. Het opnoemen van de soorten is ondoenlijk, maar het moeten er tientallen zijn. Het wel en wee van de insectenstand is in de loop der jaren goed te volgen. De achteruitgang van het aantal vlinders dat op de bloeiende vlinderstruik afkomt is daar een duidelijk voorbeeld van.

Zo geniet ik dagelijks al jaren van wat er leeft en groeit in mijn tuinparadijs. Dat plezier zou ik zo graag zoveel mogelijk mensen gunnen. Helaas is de tuintegelrage nog steeds niet uitgewoed. Ook in mijn directe omgeving worden hele tuinen tot kale tegelvlaktes omgevormd. Voor mij is het onbegrijpelijk dat een volledig bestrate tuin, zo kaal als een parkeerterrein, het ideaal van een tuinbezitter kan zijn. Ik kan alleen maar hopen dat mijn voorbeeld en dat van gelukkig nog heel veel meer groene tuinliefhebbers tot meer tuinplezier voor mens en dier teweeg kan brengen. 🌻

Snorzweefvlieg op dahliabloem

Azuurjuffer op moerasspirea

Rups van huismoeder op gevleugeld helmkruid

Kleine geaderde witjes, parend

Groot koolwitje op vlinderstruik

Dagpauwoog op witte vlinderstruik

Gehakkelde aurelia op vlinderstruik

Ingegraven wasteil = vijver

Overzicht tuin met opvallend jacobskruiskruid en kattestaart

Kaardenbol

Kattenstaart met boomblauwtje (vrouwje)

Mussen

'Als je goed om je heen kijkt, zie je dat alles gekleurd is'

K. Schippers

door Ans van den Berg

Mijn minituintje ligt in de binnenstad en hoewel het maar ongeveer 4 bij 6 meter groot is, is er vaak wat moois te beleven.

Ik hou van bloemen, maar veel bij het tuincentrum duur gekochte planten worden helaas in een paar nachten opgegeten door de slakken. Nu heb ik ontdekt dat twee veelvoorkomende planten in de uiterwaard hier zich ook in mijn tuin goed thuis voelen: de kattenstaart en de kaardenbol. Mijn tuin ligt niet zo ver van hun natuurlijke habitat immers. Het jacobskruiskruid heeft zich dit jaar spontaan in mijn tuin gevestigd; giftig voor paarden, maar de schitterend gele bloemen zitten vol insecten. Ook als ik langs de kattenstaart loop, stijgt er een zwerm insecten op.

Bóven mijn tuin is het op zomerse avonden ook bijzonder: de gierzwaluwen laten zich duidelijk horen en maken prachtige vluchten, het lijken wel mini-straaljagers.

Ook in de andere seizoenen is er wat te beleven. In de winter is het erg gezellig met de vele mussen op de voedersilo. De dichte jasmijnstruik is hun uitvalsbasis. De mus is overduidelijk de meest voorkomende vogel in mijn tuin. Verder zitten er ieder voorjaar in de ingegraven wasteil - mijn 'vijver' - een stel padden en een kikker. Dit allemaal ondanks Poez, die ook vaak in de tuin is. Maar zij onderneemt geen actie, ze slaat het allemaal rustig en met interesse gade. Net als ik.

De natuur is prachtig als je er oog voor hebt. Ook als je tuin maar de grootte van een postzegeltje heeft, is er veel te zien. K. Schippers (pseudoniem van Gerard Stigter - red.) heeft dat mooi verwoord in dit gedichtje:

'Als je goed om je heen kijkt, zie je dat alles gekleurd is.' 🌻

door Margriet Hunfeld, foto's Martin Smit

Al een tijdje koesteren we een droom. Nu de klimaatcrisis steeds urgenter wordt, willen we iets doen voor de uitstervende insecten, vlinders en vogels sinds er een alarmerende afname wordt gerapporteerd. Een voorbode die volgens de VN tot een catastrofale instorting van ecosystemen kan leiden. En omdat niets doen geen optie meer is, willen we de voormalige paardenwei achter ons huis omturnen in een bloemenweide om daarmee de biodiversiteit te bevorderen. In de hoop dat alle bestjes helpen.

En omdat je goed voor een droom moet zorgen, zoals mijn tante Jacoba zaliger altijd zei, onderzoeken we de bodemgesteldheid, overleggen met experts, volgen lezingen, bezoeken informatieavonden, surfen ons suf op het internet en lezen ons in. Waarna we een plan uitdokteren om het taaie raigras te vervangen door inheemse insect-, vlinder- en vogelvriendelijke bloemen en struiken. Want we hebben het terrein, we hebben de tijd, we hebben het (spaar)geld en vooral de passie. Maar vanaf dat moment zit alles tegen. De gunstigste periode om te zaaien is het najaar, weten we inmiddels, dus daar stellen we onze planning op in. Het zaaigoed ligt klaar, de boer met zijn freesmashine is ook gereed, maar dan laat het weer ons genadeloos in de steek. Uitgerekend dat najaar van 2019 regent het onophoudelijk zodat we geen kant op kunnen. En alsof corona ons alvast sluipenderwijs voorbereidt op wat nog komen gaat, moeten we voorlopig binnen blijven. Waarna we tegen

de adviezen van de tuinhorcken in '... om die zoi gewoon kapot te spuiten wijffie ...' het zaaiplan uiteindelijk naar voorjaar 2020 tillen. En jawel, de dag die je wist dat zou komen is dan eindelijk daar! Nou we zijn er helemaal klaar voor.

Eind maart verdelen we ons land in acht ronde borders met een middellijn van 10 meter om het bewerken makkelijker te maken en met voldoende tussenruimte voor de hazen en konijnen. Vervolgens worden de borders oppervlakkig gefreesd en gereed gemaakt voor de zaden van Cruydt-Hoeck, een kwekerij die is gespecialiseerd in onbespoten, gifvrije plantenzaden zodat insecten niet onvruchtbaar worden van de met insecticiden gecoate zaden uit de tuincentra.

Het uitstrooien van het zaaigoed is leuk en de vochtige bodem neemt het prima op.

Tot de volgende klap zich aandient dan.

Want vanaf die dag blijft het droog, sterker nog, dat voorjaar slaat werkelijk alle droogterecords.

Dus vangen en pompen we dagelijks elke druppel water op om onze zaden en de grond nat te houden. En geloof me, iedere dag met slangen en pulserende watersproeiers in de weer op een halve hectare is killing. Zodat we uiteindelijk besluiten om de vier achterste borders niet te bewerken en daarmee een hoop water en vooral onszelf te sparen. En we het tenminste volhouden, - op een paar huildagen na dan.

Wonder

Inmiddels zijn we een paar maanden verder. De maanden waarin we opnieuw in lockdown gaan maar dan om geheel andere redenen. Maanden ook waarin we onze kinderen missen, de kleinkinderen niet meer zien en slechts via kille schermmpjes nog wat sociale contacten onderhouden. Maar het zijn óók de maanden waarin we alle tijd krijgen voor onze bloemenwei, waarin, zonder dat we er aanvankelijk erg in hebben, zomaar een klein wonder begint te geschieden. Want ondanks de gigantische droogte ontwikkelen

Margriet Hunfeld in haar speciale border met akkermelkdistels

haat, maar de distel bloeit gewoon

vooral de achterste borders zich glorieus, de borders dus waar we niets mee hebben gedaan. Daar begint zowaar ongeraagd de akkermelkdistel als een dolle te groeien en te bloeien. Een fantastisch cadeautje van de natuur! Want wat een schoonheid heeft die plant met zijn grillige vormen, gekartelde bladen, stoere uitstraling, verfrommelde gele bloemhoofdjes en glanzend groene tinten. En wat een lef om na eeuwenlang te zijn bestreden, verwoest, vertrapt, gehaat, verketterd, bespoten en zelfs wettelijk verboden te zijn, doodleuk weer tevoorschijn te komen. Er gewoon weer te zijn. En vooral te durven bestaán tegen alle verdrukking in. Zodat we op die momenten weer even in een barmhartige God geloven.

Ook al bestaat er bizar genoeg zelfs nu nog een distelverbod als achterhaalde erfenis uit lang vervlogen tijden. De tijden dus van voor de landbouwmechanisatie waarin distelstekels diepe wonden veroorzaakten bij landarbeiders, die daardoor in combinatie met paardenmest, tetanus opliepen. En omdat er tegen deze infectieuze ziekte nog geen remedie bestond, had dit vaak de dood tot gevolg.

Maar hoewel die drie factoren - handenarbeid, paardenmest en tetanus - allang zijn verdwenen, is de haat tegen de distel gebleven.

Nectar- en stuifmeelrestaurants

Het is dan ook te hopen dat het gezonde (boeren)verstand gaat overheersen en de distelwet wordt aangepast, zoals het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) bepleit, die de 'heksenjacht' op distels 'volstrekt zinloos' noemt. Want distels zijn niet alleen een lust voor het oog, maar een fantastische aanwinst voor de biodiversiteit als 'beste nectar- en stuifmeelrestaurants voor bedreigde bijen en vlinders.'

En dat zien we inmiddels ook in onze wei nu allerlei hommels volop de akkermelkdistels en het distelachtige knooppkruid bezoeken, zoals de steen- en grashommel, evenals de honingbijen, de langpootmuggen, zweefvliegen, libellen, koolwitjes, distelvlinders,

citroenvlinders, oranjepipjes en sluipwespen. Vooral 's ochtends dan, want de akkermelkdistel heeft haar bloemkroon niet de hele dag geopend. En dat weet vooral de wilde pluimvoetbij, die als echte ochtendbij voornamelijk geïnteresseerd is in een 'ontbijtje' en de overige maaltijden overslaat.

Wat het extra bijzonder maakt, is dat de distel die bijen keurig bedient door zijn nectar te laten opstijgen in het lange buisvormige deel van de bloemkroon, zodat de bijentong er makkelijker bij kan. Tel daarbij op dat ook de binnenkant van de bladen een gunstige leefwereld vormt voor de larven van allerlei mineervliegjes en onze droom om de uitstervende insecten en vlinders te helpen voortbestaan, wordt ruimschoots bewaarheid. Vooral nu de velden en akkers in dit land steeds armer (en armoediger) zijn geworden en er in al die groene woestijnen geen bloemetje, laat staan een insect, vlinder of vogel meer te bekennen is, zien we hier de biodiversiteit met sprongen toenemen.

Zoals we intussen ook steeds meer vinken, mussen, mezen, merels en duiven in onze bloeiende wei ontdekken, die zich te goed doen aan bladluizen en distelzaden. En we nu ook weten dat het sap van de melkdistel antibacteriële stoffen schijnt te bevatten, evenals antioxidanten zoals vitamines en mineralen. Van de wortels kan thee getrokken worden, die rustgevend zou zijn en werkzaam tegen astma, longklachten (corona!) en verkoudheid. Met als extra bonus de bladeren die in het voorjaar gegeten kunnen worden in salades of als spinazie.

Kortom, alleen al daarom gaan we de distels op onze grond alle ruimte geven met voor het komende seizoen extra aandacht voor de schitterende paarse distel. Want hee, daar vliegt zowaar een zwerm vogeltjes naar onze distelborder. Géén idee eigenlijk wat voor vogels dat kunnen zijn, maar misschien kan Nelly Hofman ons daar in de toekomst ook eens over bijpraten. ☀

Corona is goed voor wilde bijen

door Jan Dirk Buizer

Als rechtgeaarde natuurvriendelijke tuinier wilde ik natuurlijk zo'n bijenhotel voor in de tuin. Er zaten regelmatig bijenhotelgasten in de tuin, zoals rosse metselbijen, tuinbehangersbijen en tronkenbijen.

Ik had al wat pogingen ondernomen. Een stuk biels waarin ik gaten had geboord, was inmiddels tussen de begroeiing verdwenen. Gaten in een op 2 meter hoogte afgezaagde kersenboom groeiden binnen no-time weer dicht. En in het gekregen kastje met doorzichtige plastic buisjes, kon je vooral de ontwikkeling van bijenlarve tot beschimmeld propje volgen. Het beste werkten nog de stukken boomstam in de tuin, waar ik niet eens gaten in hoefde te boren. Dat deden kevers. De stammetjes stonden te beschaduwd voor wilde bijen, maar graafwespen zoals de gewone vliegendoder vonden het prima. Maar inmiddels was ik toe aan het echte werk. Ik had restjes hout genoeg. Alleen de tijd ontbrak nog.

Kneuterig

Toen brak dit voorjaar de coronacrisis uit, wat een enorm potentieel aan arbeidskrachten opleverde: er moesten educatieve en verantwoorde projecten voor zoonlief verzonnen worden. Dus haalden we gereedschap en werkmaat tevoorschijn en gingen aan de slag. We kozen voor een eenvoudig schuin gezet vierkant (ook wel een ruit genoemd). Dat ziet er wat kneuterig uit maar heeft als voordeel dat het water er goed vanaf loopt, zonder dat je schuine hoeken moet zagen. Het dak is van een stukje Plato-hout, de achterwand een plaatje watervast multiplex en de onderkant gewaxt larikshout. Allemaal reststukken.

We hebben het hotel gevuld met kleine stammetjes cederhout, bamboestokjes en riet. In de stammetjes boorden we gaten van 3 tot 8 mm doorsnede, zo diep als de lengte van de boor, waarbij het belangrijk is dat de achterkant dicht blijft. De stammetjes waren 9 cm lang, daarin kun je redelijk diepe gaten boren. Ze kwamen van een atlasceder uit de tuin die we een jaar of 7 geleden hebben laten kappen. Ze zijn na zo lang drogen lekker hard, zodat je er mooie gaten in kunt boren zonder rafels - wel met een scherpe boor. Ik dacht dat ze ook niet meer zouden barsten of scheuren. Want als ze scheuren op de plek van een geboord gat, is dat gat niet meer bruikbaar. Dat viel tegen, zoals op de foto's is te zien. Ik hoop dat het niet erger wordt.

Oude bonenstaken

De bamboestokjes kwamen van oude bonenstaken van een kort moestuinavontuur. Ze waren aan de buitenkant gescheurd maar de scheur liep nergens tot binnenin door, dus waren ze geschikt om te gebruiken. Ook deze moeten aan de achterkant dicht zijn, dus we zaagden ze net onder een knoop af. Zo hielden we veel stukken over met gaten aan twee kanten. Die stopten we aan een kant dicht met een stukje hout, zodat we ze ook konden gebruiken, dat scheelde weer een hoop gezaag. We hebben de stammetjes met schroeven door de achterwand vastgezet. Daarna hebben we de bamboestokjes ertussen geklemd. Omdat de knopen dikker zijn, blijft er dan nog veel ruimte over. Die hebben we gevuld met stukjes rietstengel. Als laatste hebben we aan de achterkant een lat bevestigd om het bijenhotel op te hangen aan een kastanjehouten paal, op een zonnige plek in de tuin. Daarmee was ons educatieve coronaproject afgerond.

Maar daarmee begon het educatieve observatieproject. Ik was heel benieuwd, want in onze tuin gaat niets zoals het hoort: in de koolmezenkast komen pimpelmezen, in de mussenkast koolmezen, in de egelkast steenhommels en de planten groeien liefst tussen de stoeptegels. Al snel zag ik de eerste rosse metselbijen bij het hotel verschijnen. Op de wilgen achter onze tuin had ik ook gehoorde metselbijen gezien. Een zuidelijke soort die hier steeds algemener wordt. Zo'n zonnige soort vindt onze tuin echter kennelijk te beschaduwd. Ik ben ze daar helaas nog niet tegengekomen.

Mannetjes vooraan

De rosse metselbijen doen het wel zoals het hoort: aanvoeren van een voorraadje stuifmeel met nectar, eitje erbij, afsluiten met klei en dat herhalen tot de hele gang gevuld is met nestjes. Achteraan zitten de vrouwelijke eitjes, vooraan de (onbevruichte) mannetjes. De mannetjes vliegen als eerste en zitten daarom vooraan in het gat. Bijkomend voordeel is dat de veel belangrijkere vrouwtjes beter beschermd zijn tegen parasieten, die ook veelvuldig bij het bijenhotel voorkomen.

Een voorbeeld van die parasieten zijn de prachtige goudwespen, die echter niet parasiteren op bijen maar op graafwespen. Ze eten de larven en de prooien die voor de larven bedoeld waren. Dat kan bijvoorbeeld gaan om pottenbakkerswespen met hun opvallende lange achterlijf. En ook de eerdergenoemde gewone vliegendoder kan ongewenst bezoek van een goudwesp krijgen. Goudwespen hebben een dik pantser en kunnen zich oprollen tot een bolletje, om te voorkomen dat ze worden doodgestoken door hun gastheer.

Ik kan iedereen aanraden een bijenhotel te maken. Kopen kan ook, maar er zijn veel slechte bijenhôtels in de omloop, zie www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/veel-slechte-bijenhôtels-in-omloop/ (zeg Vlinderstichting kan je die link niet wat korter maken?) En zelf maken is natuurlijk ook veel leuker!

Als je meer wilt weten over de insecten die op een insectenhotel afkomen, is het boek *Gasten van Bijenhôtels* van Pieter van Breugel een aanrader. Het is niet meer te koop, maar je kunt het gratis downloaden van www.bestuivers.nl. 🐝

Dichtgemetselde gaatjes

Goudwesp

Pottenbakkerswespen

Pottenbakkerswesp

Rosse metselbij

Rosse metselbij

Zwemmen niet toegestaan!

foto's José Borsboom, tekst redactie

*Grote foto: de met veel geduld geplukte en geplante goudveil doet het prima.
Daaronder: de kikkers genieten lekker in het zonnetje op de boomschijven
Hierboven: de gehoornde metselbij en rechtsboven een fraaie schijnboktor.*

Onze vijver is groot, 12 bij 6 meter ongeveer. Het is een folievijver want er bleef niet veel water in staan. Als overloop van de vijver hebben we – ook met folie – een klein beekje gegraven.

In de vijver groeien veel mooie planten: waterdrieblad, krabben-scheer, fonteynkruiden, grote boterbloem enz. Er wonen ook veel kikkers, padden, kleine watersalamanders en sinds een paar jaar kamsalamanders. We hebben niets uitgezet, alles is vanzelf gekomen. Sinds de kamsalamanders er zijn, zien we wel wat minder kikkers. Ik zag ook een kamsalamander met een kleine watersalamander in zijn bek ... het fototoestel lag natuurlijk binnen!

In het begin hadden we waterlelies en op de bladen van de planten zaten vaak kikkers te zonnen. Die planten werden echter zo groot dat we ze gesloopt hebben. Nu leggen we altijd boomschijven in de vijver. De kikkers maken hier dankbaar gebruik van om te genieten van de zon. Op den duur of na harde regen zijn de boomschijven helemaal volgezogen met water, dan halen we ze uit de vijver zodat ze weer kunnen drogen. Als we dat niet doen, zinken de schijven uiteindelijk. Om de boomschijven ligt waterdrieblad. Zo'n mooie bloem.

Als begroeiing bij het beekje dat als overloop voor de vijver dient, heb ik een paar potjes goudveil gekocht, ze uit elkaar gehaald en plantje voor plantje geplant. Bijna een echtscheiding want na dat gepluk en geplant ging mijn man er met zijn grote voeten op staan... Niet fijn maar na een paar jaar vermenigvuldigde de goudveil zich goed. Dat komt misschien door de elzen die in de buurt staan en het elzenblad. Goudveil is tenslotte een plant van het elzenbroekbos. 🌞

De tuin van Berry en Kees

door Kees van de Vate

Waldeck Pymontdreef 12, circa 2000 m², sinds 1973,
Berry en Kees van de Vate

- (1) Onze tuin bevat een 19e eeuwse tuinhuisje, ooit door ons van de sloop gered en met vrienden opgeknapt. Het krioelt er van spinnen, insecten en muizen. Koester dus de geschiedenis van je tuin. Vorige eigenaren kunnen best iets leuks hebben achtergelaten, een hoekje sneeuwklodjes of een fraai uitgegroeide vlinderstruik.
- (2) In 1974 hebben wij een klein natuurtuin aangelegd van circa 50 m², opgebouwd uit zand en klei in verschillende verbindingen. Er mag komen wat komt en alles wordt elk jaar gemaaid en afgevoerd met het oog op verschraling. De boodschap ervan is de huidige weelderige begroeiing: in de vijver smalle waterpest, op de nattere grond pitrus, op de drogere heermoes en alles spectaculair afgekroond met een tuinplant, Canadese guldenroede. Dat is het resultaat van ruim 40 jaren verschralen op vruchtbare grond! Poog dus stikstof en fosfaat wat buiten je tuin te houden voor een biodiverser, bloemrijker resultaat.
- (3) Het boomgaardje wordt elk jaar door mij twee keer met de zeis gemaaid. Vanuit de naburige dijk is van alles ingewaaid. De foto toont groot streepzaad, fluitenkruid, scherpe en kruipende boterbloem en paardenbloem: de fraaie natuur dient zich over de jaren zelf wel aan.
- (4) De moestuin is eigenlijk meer bloementuin. Mijn aardappeltjes en boontjes zijn biologisch en heerlijk. Maar de show wordt gestolen door acanthussen en heelblaadjes. Moestuinen kennen een bijzondere natuurlijke begroeiing, door velen onkruiden genaamd. Op de foto mijn oogappeltje, de zeldzame esdoornzanenvoet tegen een achtergrond van canna's, zegekruid en de dahlia 'Bishop of Llandaff'. Wied dus nooit de laatste exemplaren weg van je moestuinkruiden! ☀

“Die wil ik in onze tuin!”

door Ellen Geleedst, foto's Paul van Veen

Op een stralende zomerdag was ik met onze zoon en een vriendje bij de Meent om wat verkoeling te zoeken. Dobberend in het water wees ik de jongens – en dan vooral dat vriendje, onze eigen zoon raakt al wat verveeld op natuurgebied – een roofvogel aan. “Waarschijnlijk een buizerd”, wist ik te melden. “En als dat niet zo is, wat is het dan?”, vroeg de jongen geïnteresseerd. “Dan vast een wespendif”, wist ik stellig. “Echt waar een wespendif? Die wil ik onze tuin. Ik heb zo’n hekel aan wespen!” Tot die tijd had ik me nooit afgevraagd waarom een roofvogel wespendif zou kunnen heten. Roofvogels eten toch muizen, mollen of jonge vogeltjes. Maar wespen? Daar wilde ik graag meer van weten.

Toch blijkt het zo te zijn. De wespendif is wat dat betreft een vreemde eend in de bijt der roofvogels. Hij eet volwassen bijen en wespen, maar ook de poppen en larven. Soms zelfs de honing van de bijen. Dat zou hem in één klap tot favoriete vogel van het vriendje van mijn zoon maken, ware het niet dat hij toch niet zomaar in een bescheiden tuin in de wijk Voorkoop langskomt om wat ongedierte te bestrijden. Hij pakt het uiteraard grootser aan: hij wil hele nesten en niet enkele rondvliegende wespen. Dat maakt hem natuurlijk beslist niet populair bij de stekende insecten. Maar daarvoor heeft de natuur weer iets geweldigs bedacht. De veren op de kop van de wespendif zijn heel stevig, bijna schubachtig en dicht op elkaar geplaatst. Ook is de huid op zijn poten dikker dan bij andere vogels. Dat alles beschermt hem wanneer hij zich bezighoudt met zijn favoriete bezigheid: het uitgraven van een wespennest in het bos. Zijn naam dekt dus simpelweg de lading: een dief van wespen!

Alleen een doortrekker?

Wespendifen broeden in bossen, zowel in hoge naald- als loofbomen. Veengebieden of cultuurlandschap afgewisseld met wat bos willen ook nog wel eens gebruikt worden. Komt hij daarom in ons rivierengebied niet voor? Dat zeker niet. Want ook bij ons kun je overal wel op een wespendif stuiten. Nu vraagt het in mijn beleving wel enige oefening om hem te herkennen, juist omdat hij zo op een buizerd lijkt. En daar wemelt het in onze contreien van. Zien we iets buizerdachtigs, dan zal het meestal ook om een buizerd gaan. Maar wie wat geoefend is en het veld in gaat, kan ze toch echt wel tegenkomen. Als doortrekker kun je ze werkelijk overal in ons land vinden. Maar in ons werkgebied zijn ze ook waar te nemen in de broedtijd.

Wat doen die vogels hier dan, zul je zeggen, als ze vooral in het bos hun nest hebben? Dat kan meerdere oorzaken hebben. De dichtstbijzijnde bekende broedplek is de Utrechtse Heuvelrug. En dat is nu ook weer niet zo ver voor een roofvogel. Die hoeft tenslotte niet met de pont de Lek over. Het kunnen dus foeragerende beesten zijn van de overkant. Maar ook volwassen wespendifen die niet broeden – en dat blijkt nogal eens voor te komen – voelen zich blijkbaar thuis in ons werkgebied. En dan, heel voorzichtig, rijst toch ook de vraag of er niet eens een paartje hier zou kunnen broeden in het Beesdse veld, in de omgeving van landgoed Mariënwaardt. Daarover zo meer.

Andere namen

Om even het verklaren van de naam af te ronden, de vogel heeft uiteraard ook nog een wetenschappelijke naam: *Pernis apivorus*. Dat is letterlijk te vertalen met: behendige bijenverslinder. En ook de landen om ons heen hebben geen verrassend andere namen

voor deze specialist onder de roofvogels. De Engelse naam is honey buzzard, de Duitsers noemen hem Wespenbussard en de Friezen spreken van huningfalk of wapsebiter. Dat spreekt allemaal voor zich, nietwaar? Alle namen verwijzen naar bijen, wespen en honing eten. Dat is toch wel uitzonderlijk. Ik pluis al heel wat jaren vogelnamen uit en zelden zie je dat werkelijk alle namen verwijzen naar het gedrag. Meestal is het een mengeling van gedrag, uiterlijk, broedplaats, herkomst. Zo niet bij onze wespendif.

Onderzoek naar wespendifen bij Mariënwaardt

In coronatijd kan er een heleboel niet, dat is waar. Maar wat gelukkig altijd toegestaan bleef in ons land (in tegenstelling tot in veel buurlanden): we mochten naar buiten! Een ommetje lopend of op de fiets waarbij drukte uiteraard vermeden moest worden, dat kon. Het was zelfs aan te bevelen, aldus minister-president Rutte (en gebarentolk Irma). En waar het bijvoorbeeld rond de Dreven en de Plantage en over de Beusichemse dijk in Culemborg ronduit druk was, was er in het Beesdse veld plaats genoeg. Mijn echtgenoot Paul heeft dan ook daar heel wat rondjes gefietst en gewandeld. Nu had hij het jaar daarvoor al een speciale interesse in wespendifen opgevat. Ze werden door hem steevast gefotografeerd en bestudeerd, om eens te kijken of het nu steeds om dezelfde exemplaren ging of dat er steeds andere exemplaren kwamen foerageren. De foto's werden zorgvuldig bestudeerd en op individu teruggebracht. Het is daarom fijn dat er – net als bij de buizerd – bij de wespendifen behoorlijke variatie in verenkleed bestaat. Het bleek zelfs mogelijk om dit jaar enkele individuen van vorig jaar terug te zien op beeldmateriaal.

Het begon allemaal met het stellen van een enkele vraag: kun je individuele exemplaren herkennen. Maar begint niet alle wetenschap met het stellen van een interessante vraag? En nu de omstandigheden zo waren en zijn dat er veel behoefte is om je huis (waar gewoon én gewerkt wordt) geregeld te verlaten, werden meer en meer uren doorgebracht in het Beesdse veld. Krukje mee. Koffie erbij. En zo werden ook eventjes zeldzaamheden als dwergarend en kleinste jager opgepikt, maar dat even terzijde! De vraag is eenvoudig te stellen, maar vraagt nog vele uren van onderzoek. Dit zal hopelijk nog eens een vervolg krijgen in een artikel in een latere (misschien wel veel latere) Hak-al.

Toch een broedgeval?

Maar zou het niet kunnen dat er toch een paartje wespendif broedt rondom Mariënwaardt? Afwisselend cultuurlandschap met een beetje bos. Waarom ook niet? Nu is het bij vogelonderzoekers wel bekend, dat juist het vaststellen van een broedgeval erg lastig is bij wespendifen. Je zou denken dat het meevalt. Zie je een volwassen vogel met een stuk honingraat in zijn snavel vliegen, dan zou

Wespendief, man

Wespendief, vrouw

Wespendief, juveniel

hij heel goed op weg kunnen zijn naar zijn nest met jongen. Maar omdat ze graag kiezen voor een hoge boom in het dichtste stukje bos, zie je zelden waar ze dan exact heengaan. Er zijn anekdotes bekend van onderzoekers die zelf in een hele hoge boom klimmen en daar tijd doorbrengen om te kunnen zien waar een wespendief met honingraat neerstrijkt en zo proberen het nest te lokaliseren. Zelfs in hoogspanningsmasten schijnt voor onderzoek te worden geklommen. Speciale onderzoeksmethoden voor een speciale roofvogelsoort.

Beide acties zijn overigens door mijn echtgenoot nog niet uitgeprobeerd, maar gezocht wordt er wel. Het zou wel heel leuk zijn als ook deze vraag naar broedgeval of niet ook op termijn beantwoord zou kunnen worden. En zo niet, dan heb je toch een paar zomers lang (en zeker deze legendarische van 2020) heel wat tijd je hoofd leeg kunnen maken op een rustige plek, op een klein stukje fietsen van de woon-werk-plek. Als dat niet speciaal is... 🦅

Jeugdgroep weer van start

door Maartje van der Ploeg

In juni is de jeugdgroep weer van start gegaan met twee activiteiten. We gingen op bezoek bij de imker en we gingen schepnetten in de Zump. Uiteraard hielden we ons aan de coronaregels. De kinderen werden gehaald en gebracht naar de locatie waar de activiteit plaatsvond en tijdens dat moment hielden de volwassenen zich aan de 1,5m-afstandsregel. Bij beide activiteiten was de opkomst groot en we waren blij alle kinderen weer te zien.

Op audiëntie bij de bijenkoningin – 6 juni

Bij een koningin ga je niet op bezoek, nee je gaat op 'audiëntie'. Dat geeft meteen aan hoe speciaal zo'n bezoek is. Zeker als je bij een BIJENkoningin je opwachting maakt! De koningin is met haar volk heel erg belangrijk voor de natuur en voor ons voedsel. Imker Caroline van der Laan kon ons alles vertellen over hoe een bijenvolk leeft. We hoefden geen deftige kleren aan. Zij had een speciaal bijenpak aan, Winny en Maartje kregen ook een pak aan. Voor de kinderen had ze hoedjes met gaas die bescherming boden tegen de bijen. Het was nog heel spannend met het weer. Bij regen kon de kast niet geopend worden omdat het dan te koud is voor de diertjes. Gelukkig kwam precies op tijd de zon tevoorschijn. En toen was het best warm onder zo'n hoedje. Op afstand hoorde je al het gezoem van de bijen en toen de kinderen samen met Caroline voor de kasten mochten, werd dat geluid van zo dichtbij nog intenser. Caroline liet de kinderen een raam zien waarin heel veel gaatjes gevuld waren. De bijen maken honing en Caroline vertelde hoe dat in zijn werk gaat. Als afsluiting van deze gezellige en leerzame activiteit kregen alle kinderen ook een beschuitje met verse honing, gemaakt door de bijen in de prachtige tuin van Caroline langs het spoor.

Schepnetten in de Zump – 20 juni

De sloten in de Zump waren behoorlijk bedekt met kroos. Daardoor waren de verwachtingen niet hooggespannen. Gelukkig viel dat uiteindelijk mee. Het schepnetten is elk jaar een groot feest. De kinderen gingen direct enthousiast aan de slag met hun schepnetjes en waterbakken. Ook dit keer hadden wij weer zoekkaarten meegenomen: de kinderen konden direct zelf opzoeken wat ze gevonden hadden. Het was prachtig weer, heerlijk om buiten te zijn. Dit keer werden er zelfs ook salamanders gevonden, de kinderen vinden het altijd weer prachtig om die vast te houden en te bekijken. We hadden ook veel tiendoornige en driedoornige stekelbaarsjes. Een grote paardenbloedzuiger trok veel bekijks door zijn slangachtige manier van zwemmen en het idee dat zo'n beestje je leeg kan zuigen. Brrrr, het idee alleen al. 🐸

Ze houden zich zo stil ...

door Winny Verdouw, fotografie Johan de Kruif

De uilskuikens worden gemeten, gewogen en geringd door Theo Boudewijn.

Hierboven: Winny met haar uilskuiken.

Van de winter heeft de nestkastenwerkgroep een kerkuilencast bij mij in de kapschuur opgehangen. Aan de poep, veren en uilenballen merkte ik hun aanwezigheid.

Bij de controle in mei lagen er twee eieren en later drie. Begin juni zaten er drie uilskuikens zonder ouders in de nestkast. Theo Boudewijn kwam de drie inmiddels flinke uilen ringen. Ik dacht niet dat ze nog leefden. Zo stil houden ze zich. Dit was een hele mooie verrassing. Prachtige dieren. 🦉

Het jaar rond

door Kars Veling

U kent ze vast wel, de tuinvogel-, tuinvlinder-, plonzen- en spinnentellingen. Aan mensen wordt gevraagd een dag of een korte periode goed op te letten en door te geven welke vogels, vlinders, kikkers en spinnen ze in hun tuin vinden. Naast die jaarlijkse eenmalige publiekstellingen, vond in Nederland geen monitoring plaats van het dierenleven in tuinen. Daarom is in 2015 de Jaarrond Tuintelling gestart, met als doel antwoord te geven op de volgende vragen: welke soorten leven in tuinen, in welke aantallen door het jaar heen en wat is de trend over meerdere jaren?

Ook in Culemborg doen mensen mee aan die tellingen, maar nog te weinig om daar een mooi overzicht van te maken. Na deze stimulerende Hak-al Tuinspecial gaan zeker ende vast veel meer mensen meewerken aan de Jaarrond Tuintelling en ik beloof u dat we uitgebreid terug zullen komen op alle resultaten die er dan zijn.

De methode van de Jaarrond Tuintelling is laagdrempelig om zoveel mogelijk mensen in staat te stellen deel te nemen. Belangrijk voor de continuïteit is dat deelnemers zelf kunnen bepalen hoeveel tijd zij besteden aan de telling. Bij een te grote tijdsverplichting haken deelnemers sneller af en bij een te kleine tijdsinvestering voelen zij zich minder verbonden, terwijl een meetnet juist gebaat is bij langdurige deelname.

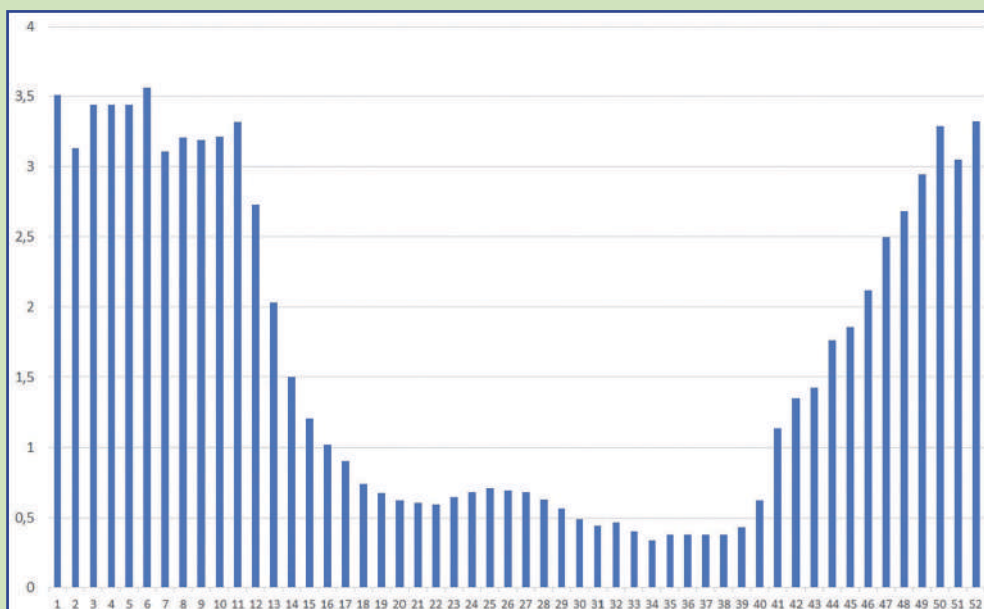
Hoe doe je mee aan die tuintelling?

Er zijn drie verschillende manieren om mee te doen: tijdstiptelling, weektelling en evenementtelling. Bij een tijdstiptelling tel je een bepaalde tijd, bijvoorbeeld vijf of tien minuten. Het hoogste aantal dat van een soort tegelijkertijd in die periode wordt gezien, telt. Deze

1a

1b

tellen in je tuin

tijdstipstelling wordt regelmatig herhaald, bij voorkeur wekelijks, maar dit kan ook vaker of minder vaak. Bij een weektelling wordt het hoogste aantal dat van een soort gezien is in een betreffende week doorgegeven. Voor deze telling letten de tuinbezitters regelmatig op wat er leeft in de tuin en vaak houden ze dat bij op een formulier of in hun opschrijfboekje. Aan het einde van de week worden die gegevens doorgegeven. Iedereen bepaalt zelf op welke groepen hij of zij let. Er zijn er die alles tellen, maar ook die alleen de vogels of de vlinders bijhouden. De derde manier is, zoals al aangegeven, meedoen met de evenementtellingen. Dat zijn de jaarlijks terugkerend evenementtellingen, zoals de Spinnentelling, de Egeltelling en de Nationale Tuinvogel- en Tuinvlindertelling.

Wat resultaten

Na een proefjaar met een kleine groep testtellers werd de Jaarrond Tuintelling gelanceerd op 22 maart 2015 in het radioprogramma *Vara's Vroege Vogels*. De doelstelling van 10.000 aangemelde tuinen werd eind 2017 behaald en inmiddels hebben zich meer dan 21.000 tellers aangemeld, die al meer dan 300.000 tellingen hebben gedaan en al meer dan 6.500 soorten in hun tuinen hebben ontdekt! In de praktijk blijken vogels veruit de meest doorgegeven soortgroep, gevolgd door dagvlinders. De andere soortgroepen volgen op afstand.

Vogels

De vink is in ons land, en ook hier bij Culemborg, het gehele jaar een algemene vogel. Het jaarvoorkomen in het hele land (dus niet alleen in tuinen) kent twee duidelijke pieken: de voorjaars trek in maart en april en de najaars trek in oktober. In mei, aan het begin van het broedseizoen, is de presentie het laagst, met een geleidelijke aanwas in het broedseizoen. Tussen de beide trekpieken kent ons land een stabiele winterpopulatie (figuur 1a). In meer dan de helft van de deelnemende tuinen in Nederland wordt de soort gemeld. Het grappige is dat het voorkomen in de tuinen geheel anders blijkt te zijn dan het landelijke beeld. In tuinen is ook in mei,

aan het begin van het broedseizoen, de presentie laag. Gemiddeld wordt een half individu (nee dat is niet zelig) per tuin geteld. In de loop van het broedseizoen neemt de presentie nog verder af; blijkbaar verlaten jonge vinken na het uitvliegen de tuinen. In de loop van het najaar neemt de vink in tuinen geleidelijk in aantal toe. In het buitengebied neemt de beschikbaarheid van voedsel af en trekvogels uit het noorden arriveren. In de winter is het aantal vinken in tuinen zesmaal hoger dan in het voorjaar, gemiddeld worden dan drie individuen per tuin gemeld (fig. 1b). Dit onderstreept het belang van tuinen voor de winteroverleving van deze soort. De aanwezigheid in tuinen van alle regelmatig voorkomende soorten blijkt van jaar tot jaar te verlopen volgens een opvallend vast, soorteigen patroon. Binnen dit vaste patroon zijn er van jaar tot jaar nuanceverschillen. Dit is goed te zien bij de tjiftjaf. Zoals veel insectenetende zangvogels trekt de tjiftjaf elk najaar weg uit Nederland om de winter door te brengen in het Middellandse zeegebied. De tjiftjaf keert in het vroege voorjaar als een van de eerste trekvogels terug in de broedgebieden. Na aankomst van de eerste exemplaren piekt de presentie binnen een maand. De Jaarrond Tuintelling geeft een mooi inzicht in hoe de tjiftjaf zijn trekgedrag aanpast aan de weersomstandigheden. Zo was in 2018 de aankomst van de tjiftjaf duidelijk later dan in de andere jaren en ook de aantallen waren opvallend lager (fig. 2). Dit komt waarschijnlijk door een korte, maar hevige vorstperiode in het vroege voorjaar die reikte tot in Zuid-Europa.

Figuur 1. Seizoensverloop vink.

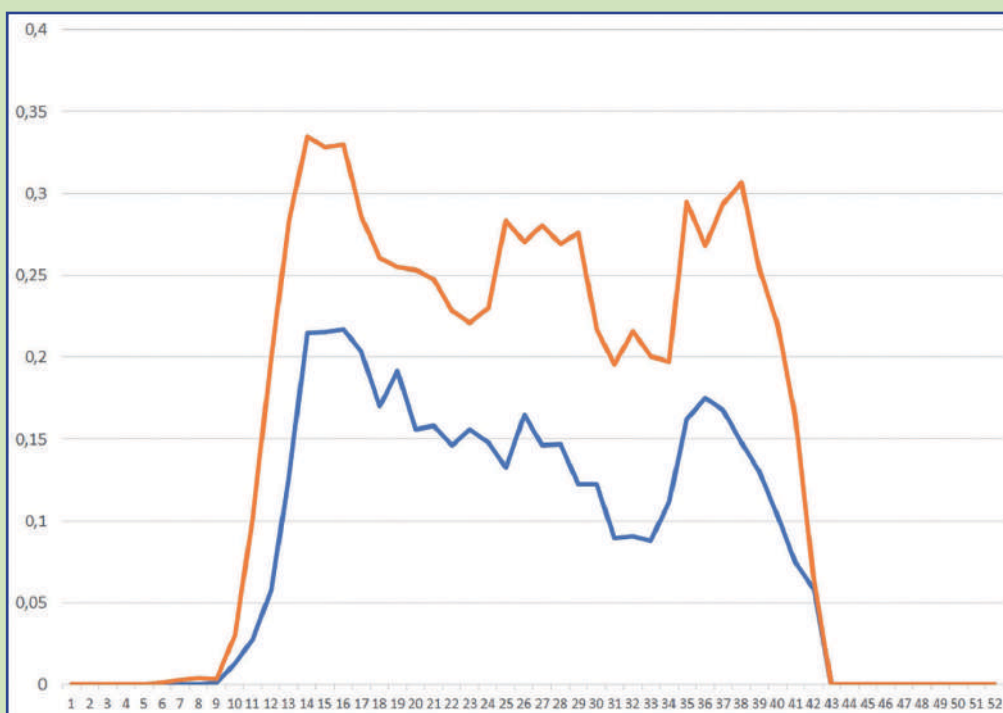
a: Voorkomen per maand zoals beschreven in de *Atlas van de Nederlandse Vogels* (Sovon, 1987).

b: Gemiddeld aantal per tuin per week in de Jaarrond Tuintelling van 2015 tot 2019.

Figuur 2. Seizoensverloop tjiftjaf in Nederlandse tuinen.

Gemiddeld aantal per tuin per week in 2018 (blauw) versus de meerjarige trend (oranje) in de Jaarrond Tuintelling.

2

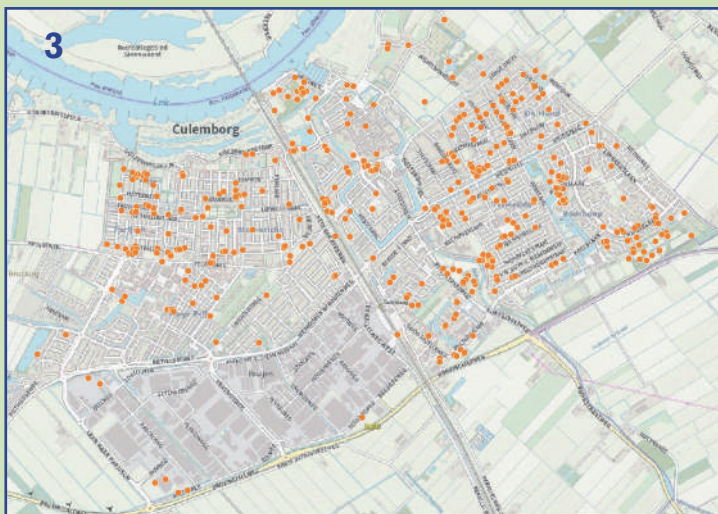

Vlinders

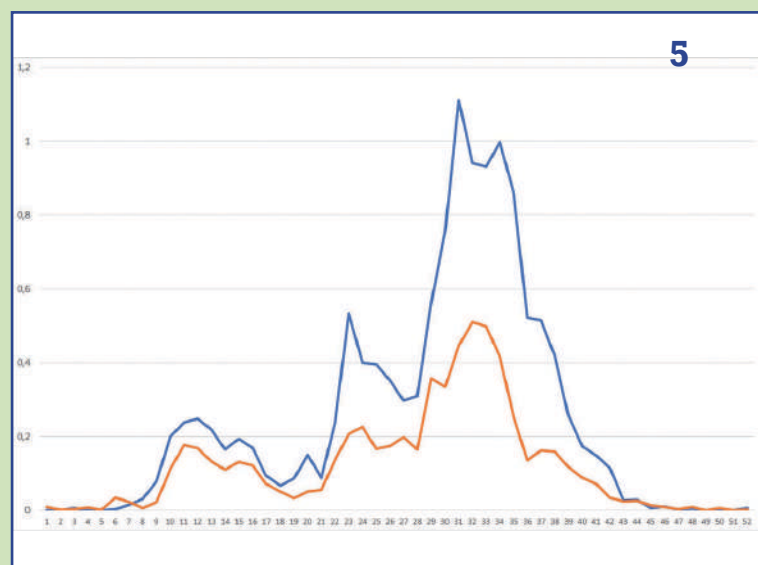
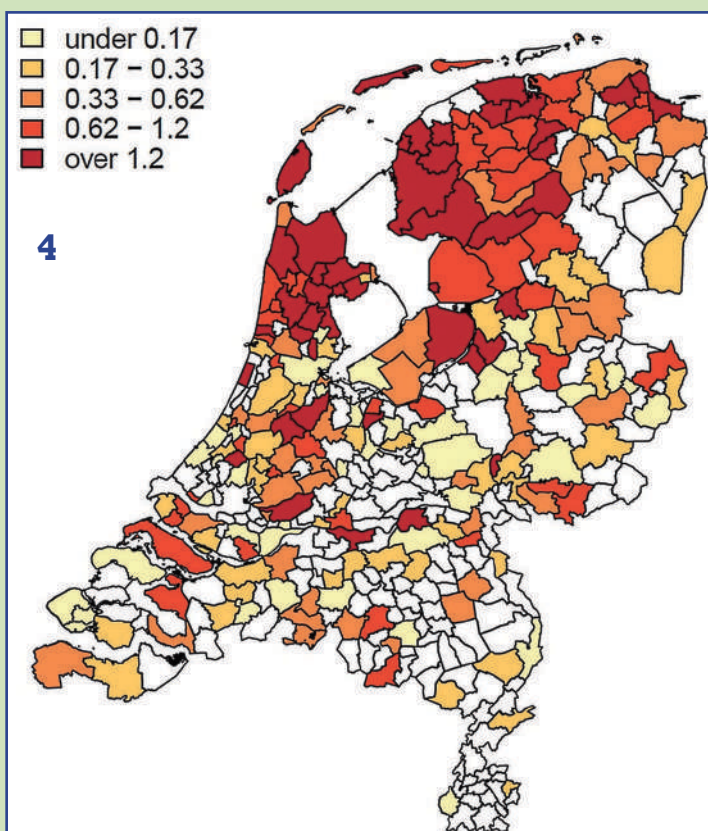
De kleine vos is een zeer algemeen voorkomende dagvlinder die in het hele land wordt aangetroffen. De rupsen zijn gespecialiseerd op brandnetel en de vlinders zelf zijn echte snoepers, die veel nectar nodig hebben en dan ook erg veel in tuinen worden gezien. Zeker in de nazomer, als ze een voorraad aanleggen voor de winterslaap. Ook in het vroege voorjaar, als ze na een lange vastenperiode in de winter weer actief worden, worden deze vlinders veel gezien. De kleine vos wordt dan ook veel gemeld in de Jaarrond Tuintelling. Zoals veel insecten fluctueren de aantallen van de kleine vos sterk van jaar tot jaar. Zowel weersomstandigheden als parasieten spelen daarin een rol. In 2019 werden erg weinig individuen van de kleine vos gemeld. In de tuinvlindertelling, die jaarlijks in juli wordt ge-

houden, stond de kleine vos landelijk slechts op de twaalfde plaats, terwijl het in de jaren ervoor steeds een landelijke top-vijf-soort was. Als we inzoomen op de resultaten van de tuintelling, dan zien we duidelijke verschillen per provincie. In de noordelijke provincies Groningen, Friesland, Flevoland en Noord-Holland zijn veel meer kleine vossen geteld dan in het midden en zuiden van het land, waar ook Culemborg toe behoort. Dat zal te maken hebben met de hete en droge zomer van 2019. In die noordelijke provincies, waar de temperatuur doorgaans net wat lager is en waar de bodem veelal bestaat uit klei, heeft die droogte wellicht minder impact gehad dan in de rest van ons land. De brandnetels, waar de rupsen op leven, stonden er daar nog redelijk bij, terwijl op veel plekken in het zuiden de planten helemaal verdroogd waren.

De kolibrievlinder wordt tegenwoordig jaarlijks in flinke aantallen in ons land gezien, maar de soort was vroeger een stuk zeldzamer. Deze trekvlinder uit Zuid-Europa is een nachtvlinder die ook overdag actief is en regelmatig tuinen bezoekt. Hij vliegt constant en bezoekt allerlei bloemen voor nectar. Daarbij gaat hij niet op de plant zitten, maar hangt hij stil voor een bloem, net als een kolibrie, en peurt met zijn lange roltong de nectar uit de bloemen. Het is een heel mobiele vlinder en er zijn geen vaste locaties bekend waar je de soort altijd te zien krijgt. In het vlindermeetnet, waarbij je eenmaal in de week een vaste route telt, vaak in het buitengebied, is de

trefkans niet zo groot. In de Jaarrond Tuintelling, en dan vooral in de weektellingen, wordt de kolibrievlinder wel veel gemeld (fig. 6). Dat ene moment in de week dat hij in de tuin bij de flox aan het drinken was, is voldoende om hem mee te tellen. Daarbij komt dat de kolibrievlinder niet wordt verward met een andere soort en toch zo bijzonder is dat je, als je hem ziet, deze ook noteert. Met de gegevens uit de tuinvlindertelling krijgen we dan ook een steeds beter beeld van de voor- en achteruitgang van de kolibrievlinder door de jaren heen.

Kortom: het is heel leuk om bij te houden wat er allemaal in je tuin voorkomt en bovendien worden de gegevens die je aanlevert gebruikt om meer kennis te krijgen over de tuinsoorten en dat is weer nodig voor een betere bescherming. Doen jullie allemaal mee? Ga dan naar: www.tuintelling.nl en meld je aan. Als er voldoende tuinen in ons werkgebied meedoen, komt er in een volgende Hak-al een prachtig artikel over de NVWC-tuintellingen.

Dit is een ingekorte en aangepaste versie van een artikel in *De Levende Natuur*.

Wat weten we na vijf jaar tuintelling?

Jip Louwe Kooijmans, Jan Schoppers & Kars Veling
De Levende Natuur, jaargang 121 - nummer 2 ☀

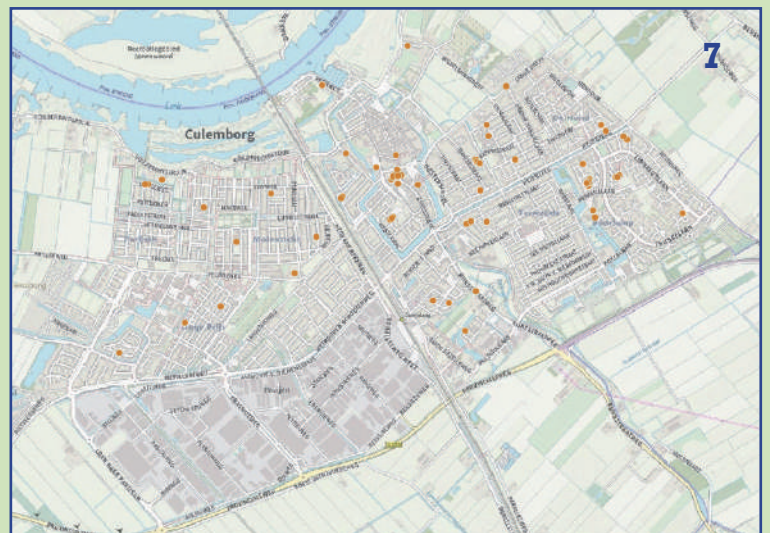
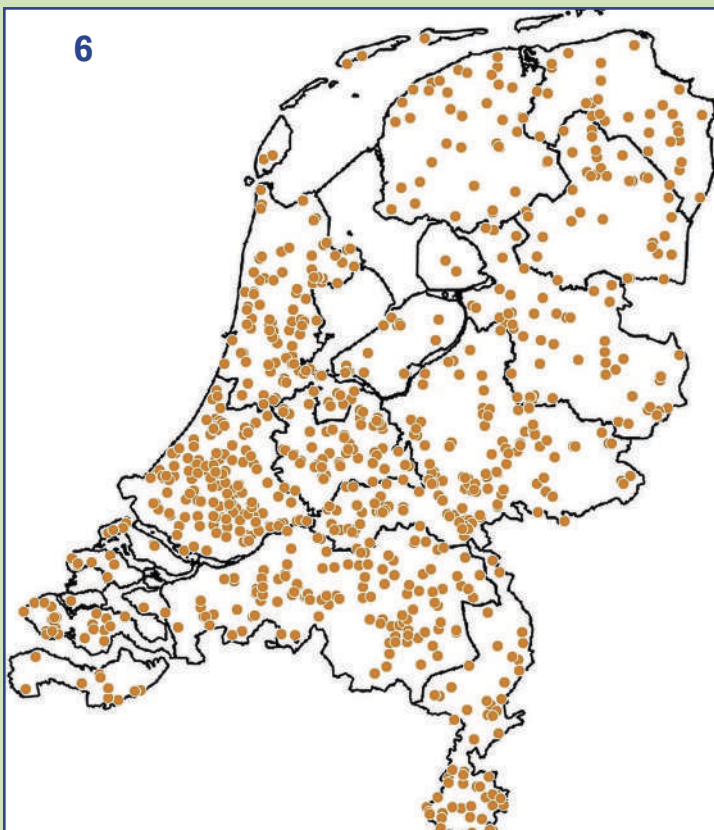
Figuur 3. Kaartje van de verspreiding van de kleine vos in Culemborg.

Figuur 4. Gemiddeld aantal kleine vossen per tuin tijdens de evenementtelling (Tuinvlindertelling 2019). Des te donkerder de kleur des te meer individuen van de kleine vos; de kaart laat een duidelijk verschil zien tussen het noorden en zuiden van Nederland.

Figuur 5. Seizoensverloop van de kleine vos in Nederlandse tuinen in 2018. Het gemiddeld aantal individuen per tuin, per week in Noord-Nederland (blauw) versus Zuid-Nederland (oranje).

Figuur 6: Alle tuinen waarin waarnemingen van de kolibrievlinder zijn doorgegeven in de Jaarrond Tuintelling sinds de start in maart 2015. Elke stip staat voor één tuin met één of meer waarnemingen.

Figuur 7. Kaartje van de verspreiding van de kolibrievlinder in Culemborg.

Moesdistel

*een zeldzame
inheemse plant
in Culemborg*

door Arjan Brenkman

*Dit is een stuk over een plant
Een groene plant
Een mooie plant
Een grote en sterke plant
Ja een nuttige plant
Het gaat over
de *Circium oleraceum*
Oftewel moesdistel*

Een goede herkenningsgids is vaak een belangrijke katalysator om het kijken naar de wereld om ons heen te stimuleren. Immers: "Wie de naam van iets niet kent, verliest zijn kennis erover." Linnaeus begreep dit al in 1758. Het kijken naar vogels, vlinders en libellen neemt in de afgelopen twintig jaar een enorme vlucht dankzij prachtige gidsen, al bleef plantherkenning tot voor kort nog wat achter. De standaardwerken hiervoor van Heukels, waar je alleen voor de identificatiesleutel al een academische opleiding dient te hebben genoten, maakt het kijken naar planten er voor mij in ieder geval ook niet bepaald uitnodigend op; al is de gids de beste op het gebied van Nederlandse flora.

Obsidentify

Met de komst van applicaties als Obsidentify (gratis te downloaden in de Play store), kwam voor mij het herkennen van planten plots lichtjaren dichterbij. Met een dergelijke applicatie maak je een foto van de bloemen en planten en binnen enkele seconden krijg je een aantal opties. Het is bovendien voorzien van een lerend algoritme, waardoor de software ook steeds accurater wordt. Sinds twee jaar ben ik er mee bezig en ik merk dat ik er steeds enthousiaster over wordt. Obsidentify is bijna altijd correct of in de buurt van de juiste identificatie. Mede dankzij de recente veldgids Nederlandse Flora van Henk Eggelte en de aantrekkelijk geïllustreerde Nieuwe Plantengids voor onderweg van Thomas Shauer merk ik dat ik een steeds beter beeld krijg van wat er allemaal in Culemborg groeit en bloeit.

Lichtgroene distelachtige plant

De natuurlijk aangelegde oever van de Oostersingel in Culemborg aan de rand van het stadscentrum is zo'n plek waar ik mijn app regelmatig uitprobeer en vorig jaar op een grote lichtgroene distelachtige plant stuitte, welke moesdistel *Circium oleraceum* bleek te zijn. Hij groeit in groepen van 10-30 distels bij elkaar en is vooral geconcentreerd rondom het bruggetje bij de Josefschool, waar ik hem zeker op vier plekken vond. Moesdistel blijkt een zeer zeldzame inheemse plant, zie bijgevoegd verspreidingskaartje van de afgelopen 30 jaar in Nederland. Het is een plant van drassige graslanden, beken en sloten, in Nederland vooral voorkomend in Zuid-Holland en Limburg. Hij komt in Europa van Zuid-Scandinavië zuidelijk voor tot de Alpen en Apennijnen. Bij nazoeken in waarneming.nl blijkt de plant eerder op de plek gevonden in 2017. Hij is ook recent waargenomen bij Everdingen. Beide plekken zijn in de laatste twintig jaar aangelegd. Is moesdistel komen aanwaaien, of altijd al inheems geweest voor Culemborg? Wie zal het weten; ik vind het in ieder geval bijzonder dat er midden in de stad een dergelijk zeldzame plant te vinden is.

Nawoord

Het was Kievit senior overigens die mij met zijn prachtige orchidee-foto's in Hak-al 02-2020 over de streep trok om deze waarneming toch eens op te schrijven. 🐛

Zeldzame moesdistel aan de Oostersingel in Culemborg

Mijn allereerste roerdomp

door Eirik Kersten

Ik ben Eirik, ik ben 16 jaar oud en begon met vogelen toen ik ongeveer acht was. Ik volg de Vogelcursus in Culemborg. Ik vind de cursus erg leuk en leerzaam, ook al wist ik er best wel wat vanaf.

Op 7 mei ben ik naar de Everdingerwaard geweest. Daar heb ik veel soorten rietvogels, steltlopers en andere soorten gezien, waaronder rietzangers, rietgorzen, blauwborst, kluten, grutto's en dus ook tot mijn geluk een roerdomp!

Het was prachtig weer en ik zat bij het riet vogels te fotograferen. Opeens zie ik een vogel vlak boven mijn hoofd voorbij vliegen, ik had mijn camera dus al bij de hand en begon gelijk foto's te schieten.

Voordat ik de vogel fotografeerde, had ik al een idee dat het roerdomp zou kunnen zijn maar toen ik de foto's erna gelijk terugkeek, wist ik het zeker: het was mijn allereerste roerdomp. En daar was ik natuurlijk ontzettend blij mee. 🐦

Aha, op die manier!

Het verhaal achter de foto

Genadekruid

door Kees van de Vate

Ik ben een fotograaf van niks. Inzoomen, lastig. Vingertop op de foto. En dan begint mijn nieuwe iPhone plotseling zonder enige aanleiding te mitrilleren zodat ik van 164 foto's er 163 moet weggooiden. In deze rubriek Aha, op die manier! zijn mij nota bene topfotografen als Wim Rubers (met die foto van de bonte springspin met verrekijkerogen) en Wim Kievit (met drie fraaie orchideefoto's) voorgegaan. En er is een afspraak dat de ene fotograaf de naam van de volgende mag opgeven. Wim Kievit gaf mij op, vandaar. Ik was mijn fotografische handen in onschuld!

Ik voeg een eigen foto toe van het genadekruid, genomen op mijn terras, en daar gaat het verhaal over. Dit genadekruid is nog afkomstig uit een sloot in Culemborg-West. Leo van der Kooij en ik hebben in 2012 de sloten van West geïnventariseerd. Dankzij de diepe, ijzer- en kalkrijke, schone kwel vanaf de Utrechtse heuvelrug vind je daar de fine fleur van de Nederlandse slootflora: lidsteng, kleine egelskop, watergentiaan, fonteinkruiden, enzovoort. Je zou er willen wonen (aan een sloot, natuurlijk!). We hebben er ooit verslag van gedaan in de Hak-al.

Uit een - weliswaar sterk vervuilde - sloot langs het Ien Dalespad stak een bleekgeel leeuwenbekachtig bloemetje boven het water uit. Ik dacht: labasjeskruid!? (inderdaad elders in West waargenomen), maar nee, het was iets anders. Meegenomen naar huis en gedetermineerd. Het bleek GENADEKRUID!! Dit komt nog maar op vier plaatsen in Nederland voor. Het is uiterst zeldzaam, een bedreigde soort. En wij vinden het in een sloot in Culemborg-west! Dus ik bel mijn botanische biechtvader, Wim Rubers. Die bevestigt

mijn determinatie maar raadt mij bovendien aan te gaan kijken bij Van den Hurk, afdeling vijverplanten. En, inderdaad, genadekruid, voor de oeverzone, € 2,39 per potje. Goedkope genade! Daarmee was het raadsel opgelost. Een tuinierder in West had zijn vijver blijkbaar schoongemaakt en de planten in de sloot gedeponneerd, waar ik dus het zo zeldzame genadekruid bloeiend aantrof.

Ik dacht: dat kan ik ook! En heb mijn bloeiend stekje in een grote pot geplant, waarin het is opgebloeid; de foto laat dit duidelijk zien. Je moet dat wel met overleg doen. Het genadekruid staat in Nederland op vier plaatsen langs de grote rivieren en een beek. Het staat nu eens onder water en valt vervolgens weer droog. Dat moet je nadoen in je pot, en dan gaat de plant het goed doen. Ik heb hem nu ook in mijn natuurtuin staan, en zelfs weggeven aan de Oud-katholieke kerk aan de Varkensmarkt, waar thans de genade rijkelijk bloeit in de pastorietaan.

De wetenschappelijke naam is *Gratiola officinalis*, letterlijk vertaald: kleine, geneeskrachtige genade. Het is een oude artsenijsplant, pisdrijvend en purgerend, een kleine genade van God, zo zag men dat toen. Geneeskrachtig, dus meestal een giftige plant! Zo staat hij ook te boek in de Heukels' Flora. Probeer hem zeker niet uit: je kunt er rare gedachtevluchten van krijgen. Ik ben (oud-)predikant en ik neem voor de kinderen in de kerk altijd een bloemetje of een diertje van de zondag mee, waar iedereen van geniet, een brandnetel of zo. Dat moet natuurlijk wel passen in het thema van de dienst. Maar genadekruid past altijd, ook zonder rare gedachtevluchten. Want zeg nou zelf: een kerkdienst moet toch altijd over genade gaan? 🐦

Tuinspecial

door Anthonie Stip

Begin januari 2020 zette ik mijn goede voornemen om in actie: dit jaar probeer ik zo veel mogelijk wilde soorten planten en dieren in en vanuit mijn tuin te zien. Op Twitter kondigde ik dat aan met #mijntuinleeft. Het bleek een gouden greep. Twee maanden later zat half Nederland door corona gedwongen in de tuin. En begonnen aardig wat natuurliefhebbers een zogeheten Waarneming.nl-Bioblitz in hun tuin. Ik was mijn tijd dus ver vooruit. Na ruim zeven maanden maak ik voor de Hak-al de tussenstand op. Wat is er terechtgekomen van mijn voornemen om 500 soorten wilde planten en dieren te zien?

Om maar direct met de deur in huis te vallen: op het moment dat ik dit artikel schrijf (15 augustus) heb ik mijn streefdoel ruimschoots bereikt - en dat heeft mij verrast. 607 soorten heb ik inmiddels in de tuin gezien. Daar gaan uiteraard heel wat uurtjes in zitten, niet in de laatste plaats de nachtelijke uurtjes voor nachtvlinders en andere zonlichtmijders.

Maar laat ik met een andere vraag beginnen: hoe kom je op zo'n idioot idee? Voor mijzelf was dat vrij simpel. Net voor het nieuwe jaar 2020 zijn we met ons gezin verhuisd. Maar één straat, maar toch: verhuisd. Aangezien de nieuwe tuin al best aardig was - fruitbomen, een stevige beukenhaag, grote ginkgo, divers gazonnetje en allerlei struiken - was ik nieuwsgierig wat er allemaal in de tuin zou opduiken. Ook zou er in de eerste maand van het jaar gezinsuitbreiding komen en de ervaring met de oudste leerde dat de actieradius van baby-ouders zeker de eerste maanden aan de beperkte kant is. Oftewel: die tuin zou wel eens een vaakbezochte plek kunnen worden. Door mijzelf in ieder geval. En last but not least had ik met het in 2019 "winnen" van de tuinvogelcompetitie van de vogelwerkgroep de smaak te pakken. En dan kom je dus op het idee om te proberen 500 soorten te zien in eigen tuin. De spelregels zijn eigenlijk hetzelfde als met de tuinvogelcompetitie: je moet de soorten in of vanuit je eigen perceel zien, door jezelf waargenomen en de soorten moeten er op eigen kracht gekomen zijn. Voor planten betekent dat dus dat je alles negeert wat je er zelf inbrengt en alleen het onkruid

telt. Althans, zo zullen veel mensen dat noemen. Voor mij zijn het gewoon wilde planten.

Een chronologisch overzicht zal ik jullie besparen, omdat daar alleen al een Hak-al mee te vullen is. Wel zal ik enkele voor mij memorabele momenten met jullie delen.

Vogels

In maart, tijdens het begin van de lockdown, heb ik korte tijd vogelvoer in de tuin gehad. Op enkele zonnige middagen zat ik tijdens het middagslaapje van de kinderen buiten in de zon te werken met de laptop op schoot. Een zanglijster negeerde mij volkomen en kwam op nog geen vijf meter afstand van het vogelvoer eten. Dat zorgde wel even voor kippenvel! Verbaasd was ik over de 's avonds overtrekkende kluten die ik op twee verschillende rustige avonden vanuit de tuin hoorde. Nog veel gekker vond ik de baltsende grutto's die ik in de tweede helft van april zag en hoorde. Dat is mij in de jaren dat ik in Buren woon nog niet eerder overkomen. De uurtjes in de tuin werken werden beloond met meerdere zwarte wouwen, een visarend en een zeearend op doortrek. De ransuilen die tot begin maart hun roestplek in de buurt in de avondschemering verlieten en daarbij een tussenstop maakten in de bomen voor ons huis en in de tuin waren elke avond weer een groot cadeau. Op 19 februari vlogen er maximaal 23 uit de roestplaats over en door onze tuin heen. Zonder te overdrijven kan ik zeggen dat dit een waanzin-

Bleeksporig bosviooltje

Mijn tuin leeft!

Ransuil in dakgoot

Schorsmarpissa

nige ervaring is! Van een ander kaliber, maar ook erg mooi waren de putters die eind juli dagenlang heel relaxed in onze ginkgo zaten. Uren achtereen een beetje (s)putteren, poetsen, kijken en zingen. We konden met gemak onder de boom koffiedrinken, de twee putters vonden het allemaal best - vier meter boven ons.

Zoogdieren

Er blijken vleermuizen onder onze dakpannen te huizen. In ieder geval gewone dwergvleermuizen en een enkele keer kwamen er ook laatvliegers in de schemer tevoorschijn. De egel is regelmatig bezoeker in het voorjaar en de zomer, met soms langdurige smikeltochten door de achtertuin. Nachtvlinderen vindt de huisegel ook heel interessant, regelmatig komt hij even kijken. Misschien wel om een smakelijke mot te verschalken! Met de egel kwamen trouwens ook teken de tuin in, een bijkomstigheid die we met argusogen volgen.

Planten

In ons extensief beheerde gazon kwam in april een viooltje tevoorschijn dat ik maar even aan wat floristen heb voorgelegd. Het ging om bleeksporig bosviooltje, dat wekenlang klein maar fijn bloeide. In juni volgde een tweede bloei na een maaibeurt - en de regen hielp vast ook een handje. Ook in het gazon waren het de witte klavers die na de regen eind mei massaal ontkiemden en tot bloei

kwamen. Hadden ze geprofiteerd van de droogte die gaten in de grasmat gemaakt had? In ieder geval was dat een welkome voedselbron voor allerlei zandbijen, hommels, zweefvliegen en andere insecten. Dankzij gefaseerd maaien van het gazon kon ik ervoor zorgen dat er wekenlang witte klaver in bloei stond en de insecten voedsel hadden.

Ongewervelden - spinnen

In de kieren naast verschillende deuren bleek een zeldzame spinsoort te huizen: de kerkzesoog. De trechtervormige webben waren mij al eerder opgevallen, het duurde tot nachtvlinderavonden in mei dat ik de spinnen zelf bewust zag. In huis zorgde een schorsmarpissa voor vertier toen bleek dat 'ie vingers en een telefoon (voor de foto) dermate bedreigend vond dat er schijnaanvallen uitgevoerd moesten worden.

Ongewervelden - insecten

Wil je aan 500 soorten in de tuin komen, dan is het onvermijdelijk om de insectenwereld in te duiken. Nu doe ik dat beroepsmatig ook, dus is dat voor mij geen straf. De tot op heden soortenrijkste soortgroep in onze tuin zijn de nachtvlinders met ruim 200 soorten (macro's en micro's). Ik zal geen lange soortenlijsten opnoemen, maar een enkeling licht ik er toch uit. De zeer zeldzame zwartvlekgranietmot zat tussen 30 mei en 14 juni driemaal met één exemplaar in de skinnerval. Voor ons werkgebied is 'ie voor zover ik weet nieuw. In de categorie mooierds wil ik de morgenroodbladroller,

Zwartvlekgranietmot

Morgenroodbladroller

Oranjetipjerups uit het ei en aan de wandel

het groot avondrood en de schedeldrager niet onvermeld laten. De morgenroodbladroller is eveneens nieuw voor ons werkgebied - volgens waarneming.nl althans. Erg blij was ik met de eitjes van het oranjetipje, die op look-zonder-look gelegd werden op 23 april. Ruim twee weken later, op 6 mei, zag ik een rupsje uit het ei komen, een hele belevenis. Dat is het voordeel van natuur in de tuin, je kunt er wat meer met de neus bovenop zitten. Ik ontdekte bijvoorbeeld dat in het eerste larvale stadium het rupsje zich zeker anderhalve meter verplaatste naar een andere look-zonder-lookplant. Een paar millimeter groot en dan al zo aan de wandel! Tot 25 mei heb ik de oranjetipjesrups kunnen volgen, daarna was 'ie van de ene op de andere dag foetsie. Verpoppen was er nog niet bij, want de rups was in het derde of misschien net het vierde larvale stadium. Misschien heeft een koolmees of winterkoning 'm gesnaaid? Het zal waarschijnlijk wel een raadsel blijven. Naast oranjetipje deden ook andere graslandvlinders onze tuin aan: bruin zandoogje, kleine vuurvlieder, klein geaderd witje, icarusblauwtje en bruin blauwtje. De laatste ongetwijfeld vanwege de zachte ooievaarsbekken die ik tolereer - hoewel ze flink uitzaaien. De spectaculaire grote vos zou ik bijna nog vergeten! Op 19 april zat er opeens eentje in het avondzonnetje bij de overburen tegen het huis en later ook nog even op ons eigen huis. Enkele dagen eerder had ik al het vermoeden een grote vos te zien vliegen bij de overburen, maar dat ging allemaal wel erg snel voor een zekere waarneming. Het geduld en de alertheid werden beloond! Qua libellen vind ik de bruine winterjuffer, blauwe breedscheenjuffer en de smaragdlibel leuk om nog even te vermelden.

Ik moet mij beperken, maar wil toch nog even stilstaan bij de vliesvleugeligen, waartoe de bijen behoren. Tot mijn grote vreugde

nestelen er overal tussen de kleine terrassteentjes bijen. Sommige mensen zullen mij wel voor gek verklaren, maar ik ben blij met die kleine zandhoopjes in het voorjaar en de vroege zomer. Ze zijn niet van mieren maar van nestelende groefbijen en zandbijen. Ik trof onder meer nesten (oké, nestingen) van witbaardzandbij, roodpotige groefbij, langkopsmaragdgroefbij en zwartbronzen zandbij. Toen ik bij de nestingang van de laatste soort op wacht zat met mijn camera, bleek een vrouwtje geelzwarte wespbij ook interesse te hebben in het nest. Ze zat als een hondje op wacht (als bijen een echte staart gehad zouden hebben, zou dit vrouwtje gekwispeld hebben), draaide ongeduldig rondjes bij het nest en ging zelfs eenmaal naar binnen terwijl het vrouwtje zwartbronzen zandbij (de gastvrouw zeg maar) gewoon in het nest zat. Hoe het is afgelopen weet ik niet, want er kwam slechter weer met buien aan.

Het gaat om het systeem, het web van leven

Zo'n soortenaantal is uiteindelijk ook weer helemaal niet zo belangrijk. Zelf vind ik vooral het gedrag van de soorten fascineren, zeker in relatie tot hun omgeving en andere soorten. Mensen die wel eens een lezing van mij gevolgd hebben, zullen weten dat ik het regelmatig zeg: je hoeft echt geen tv te hebben om GTST te kijken; liefde, verraad, intrige en moord kun je gewoon onder je keukenraam zien, live en realtime. Hoe gaaf is dat!?

In pak hem beet 150 vierkante meter Burense tuin kun je al met al in een jaar tijd een waanzinnige diversiteit aan soorten wilde planten en dieren tegenkomen. Hoe het afloopt - het jaar is immers nog niet om - zal ik in een latere Hak-al uit de doeken doen. Maar vergeet niet: biodiversiteit begint in je eigen tuin! 🌻

Vleugel van schedeldrager

Grote vos

COLOFON

Hak-al is een uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en wordt gratis onder haar leden verspreid.

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG (NVWC)

Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg
Triodosbank: NL53TRIO 0781 404 312
KvK Tiel : 40156764
e-mail : post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl
www.facebook.com/nvwculemborg
NVWC op Twitter: @NVWCulemborg

ANBI

(Algemeen Nut Beogende Instelling)
De NVWC is een ANBI-instelling:
een gift aan de NVWC is aftrekbaar van het belastbaar inkomen.

REDACTIE

Eindredacteur: Louis van Oort
Gabrielle van Appeldoorn
Berry Lucas
Vormgeving: Eric van Grieken
Foto's: hakalopmaak@nvwc.nl

DRUK

BladNL
Oplage: 425 exemplaren

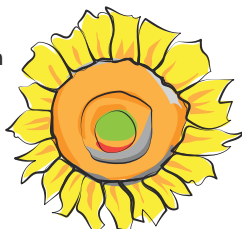
VRAGEN OVER BEZORGING

Johan de Kruif 0345 - 515 767
Distributie:

Ans van den Berg, Yme Jan en Jaaike Bosma,
Jan Dirk Buizer en Mirjam Melman,
Carolien Duivenvoorde, Jannus Geleedst,
Marga Gerards, Jurgen Geven, Gerdit Greve,
Nelly Hofman, Caroline van der Laan,
Yvonne Jakobs-Lommers,
Jandirk Kievit, Leo van de Kooij,
Annemarie Roelink, Wim en Carla Rubers,
Harry van de Warenburg, Frans Waroux

ILLUSTRATIES

Eric van Grieken

Overname van artikelen, tabellen en schema's is alleen toegestaan met de volgende bronvermelding. "Bron: Hak-al 03-2020, Natuur- en Vogelwacht Culemborg". Overname van foto's of illustraties is zonder toestemming van de fotograaf of illustrator niet toegestaan. De redactie behoudt zich het recht voor aangeleverde artikelen in te korten, aan te passen, niet te plaatsen en aangeleverde afbeeldingen niet op te nemen.

www.nvwc.nl

ADRESSEN EN INFO

BESTUUR

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars Veling (voorzitter)

0345 - 531 689

Martin Heerschop (secretaris)

0345 - 520 380

Johan de Kruif (penningmeester)

0345 - 515 767

José Borsboom

0344 - 693 810

Ruud Post

0345 - 501 929

Han Sloots

0345 - 518 716

VERTROUWENSPERSONEN

Kees van de Vate

c.vd.vate@hetnet.nl

0345 - 535 257

Carolien Duivenvoorde

carolienduivenvoorde@pscd.nl

0345 - 505 423

INSECTENWERKGROEP

Karin Verspui

0345 - 574 123

insectenoor@nvwc.nl

JEUGDGROEP

Winnie Verdouw

06 - 40 80 52 08

Maartje van der Ploeg

06 - 10 75 98 66

jeugdcoor@nvwc.nl

KNOTWERKGROEP

Harry van de Warenburg

0345 - 514 358

knotcoor@nvwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel

0345 - 531 689

lezingcoor@nvwc.nl

NESTKASTWERKGROEP

Cees van Appeldoorn

Gerrit van Utrecht

nestkastcoor@nvwc.nl

PLANTENWERKGROEP

vacature

plantenoor@nvwc.nl

TUIN- EN KLUSWERKGROEP

Frans Waroux

0345 - 515 393

kluscoor@nvwc.nl

VOGELWERKGROEP

Gerrit-Jan Klop

06 - 51 14 86 42

vogelcoor@nvwc.nl

ZOOGDIERENWERKGROEP

Jurgen Geven

0345 - 533 756

zoogdierenoor@nvwc.nl

VRAGEN OVER INSECTEN

Annette van Berkel

0345 - 531 689

lezingcoor@nvwc.nl

Ewoud van de Ploeg

Agrius_convulvuli@hotmail.com

Maartje van der Ploeg

peetmaartje@hotmail.com

Alleen al voor die vier schitterende Hak-als per jaar zou je lid worden!

Ontdekken, beschermen, genieten!

Leden van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg zijn graag met de natuur bezig. Al die enthousiaste leden zorgen voor gezelligheid en een goede samenwerking, voor het goede doel en zeker voor een inspirerende vereniging.

Wij zijn allemaal vrijwilligers en organiseren activiteiten die openstaan voor iedereen, dus ook voor niet-leden. Lezingen, excursies of natuurwandelingen bijvoorbeeld. Op onze website staan de jaarkalenders voor de senioren en voor de jeugd. Behalve de activiteiten op de twee kalenders, organiseren de werkgroepen ook diverse eigen activiteiten.

Lid of donateur worden?

Download het aanmeldingsformulier op onze website: www.nvwc.nl, vul in, onderteken, scan en verzend het formulier digitaal naar ledenadmin@nvwc.nl.

Wat krijg je voor je lidmaatschap?

Vier keer per jaar het schitterende verenigingsblad de Hak-al. Aankondigingen van alle activiteiten via de maandelijkse e-mailnieuwsbrief Tsjielp! Mogelijkheid om deel te nemen aan alle activiteiten. Lid worden van een of meer werkgroepen. Stemrechten, je kunt dus meebeslissen over het beleid van de NVWC.

Witte klaver, foto Anthonie Stip

Agenda NVWC

De activiteiten zijn onder voorbehoud van de dan geldende overheidsregels.

In de Tsjielp en op de website wordt de actuele stand van zaken bijgehouden.

September

06 (zondag) Vogels in de buurt, excursie
26 Paddenstoelenexcursie

Oktober

03 Vogels in de buurt, excursie
03 EuroBirdwatch / trektellen
09 Jeugdactiviteit (vrijdagavond)
15 Bestuursvergadering

November

07 Vogels in de buurt, excursie
07 Jeugdactiviteit
12 Bestuursvergadering
21 Knotten

December

05 Vogels in de buurt, excursie
12 Knotten
12 Jeugdactiviteit
17 Bestuursvergadering

Elke woensdagochtend is de klusgroep van 9 tot 12 uur aanwezig in De Steenuil aan de Steenovenslaan 20 in Culemborg: iedereen is van harte welkom, de koffie staat klaar!

**Deadline inleveren kopij Hak-al 2020-4:
16 november 2020**

www.nvwc.nl